

POČÁTKY STÁTU OBODRICKÉHO

Hynek Bulín

Obodrici, nazývaní ve starší literatuře *Bodrci*, byli vedle Veletů-Luticů historicky nejdůležitější skupinou Slovanů polabsko-baltských. První souvislé zprávy máme o nich teprve z konce 8. století, kdy Obodrici přišli do úzkých styků s franskou říší Karla Velikého. V té době seděli již pevně ve svých historických sídlech mezi dolním tokem Labe a mořem Baltským. Na východě a jihovýchodě sousedili s Velety, zvanými později Lutici (oddělovaly je od nich původně asi řeka Elda vtékající do Labe u dnešního Dömitze a řeka Varna vlévající se u Roztoků do moře), na západě a jihozápadě byli sousedy Sasů a od doby Karla Velikého přímými sousedy říše franské, na severu při moři sousedili s Dánskem.

Nevíme přesně, kdy přišli do těchto svých historických sídel. Ale společenské organizace, které zde vytvořili na přelomu 8. a 9. století, svědčí o jejich staletém vývoji v těchto přímořských krajích při dolním toku Labe. Podle výsledků dosavadního bádání prehistorického, historického, archeologického a filologického lze usuzovati s velkou pravděpodobností, že Obodrici přišli do těchto svých historických sídel v souvislosti s velkým pohybem západních Slovanů přes řeku Vislu a Odru na západ až k Labi a Sále nejpozději ve 3.—4. století. Mimo důvody povšechně historické, týkající se postupu nejzápadnější větve Slovanstva do východní Germanie, která se postupně v 2.—4. století vyprázdnila téměř od všech kmenů germánských, svědčí o dávném zaujetí historických sídel Obodriců název obodrického kmene *Varnů* (Varnabi), sídlících při řece Varně (Varnavě), kteří toto jméno přejali pravděpodobně od germánského kmene *Varinů* v době, kdy tento kmen seděl ještě v Meklenbursku při řece Varnavě. O těchto germánských Varinech, zaznamenaných u Tacita a Plinia, víme, že ještě v 1. století n. l. sídlili v Meklenbursku vedle Anglů, ale později (asi v 3. století) odešli k dolnímu toku Rýna, kde se do konce 5. století připomíná říše varnská. Varnové, o nichž mluví Prokopios v 6. století, jako by seděli dosud v Meklenbursku ve svých starých sídlech jižně od Dánů, nejsou již germánští Varinové, nýbrž slovanští Varnové, známí z pozdějších pramenů pod názvem Varnabi, Varnahi, Varnavi. Převzetí sídel i jména germánských Varinů kmenem slovanským svědčí však o tom, že tito Slované byli v přímém styku s oním germánským

kmenem již nějakou dobu před tím, než odešel z Meklenburska k Rýnu, t. j. pravděpodobně již ve 3. století, ne-li ještě dříve.¹ V této souvislosti zasluhuje zmínky také známý výrok Julia Capitolina, podle něhož se za vlády císaře Marka Aurelia hnuly z východní Germanie četné kmeny germánské »pulsae ab superioribus barbaris«, v čemž L. N i e d e r l e správně spatřoval tlak slovanský, který v té době začal působit.² Lze tedy právem usuzovat, že také nejsevernější skupina polabských Slovanů, známá později pod názvem Obodriců, dostihla Labe již aspoň ve 3.—4. století a že nemohou mít pravdu oni němečtí badatelé, kteří příchod Slovanů k Odře a Labi kladou teprve do století 5. a 6. (Zeuss, Müllenhoff) nebo dokonce do století 7.—9. (Kossina).³

Také novější *archeologie*, a to nejen slovanská, svědčí čím dále více o příchodu Slovanů do prostoru mezi Labem a Odrou v době před polovinou prvního tisíciletí. V archeologických kulturách východního Německa bylo totiž od 4. století zjištěno úplné přerušení starého vývoje, v čemž významní nordičtí archeologové spatřují vliv invase slovanské. N i e d e r l e klade pak i s archeologického hlediska tuto slovanskou invasi do východního Německa před 4. století; právem soudí, že »nebyla náhlá, nýbrž postupná a pomalá«.⁴

V 6. století máme již zcela jasné doklady *historické* o kompaktních sídlech Slovanů ve východním Německu. Určitě a vlastním jménem připomíná tu Slovany po prvé P r o k o p i o s r. 512, když líčí, jak se Herulové po porážce Gepidů vraceli z dnešního Maďarska do svých starých sídel v severním Německu, při čemž uvádí, že krajiny, jimiž procházeli, byly osídleny Slovany, kteří jim nebránili v průchodu.⁵ Jde tu patrně o Slovaňy v poříčí Odry. Za první historickou zprávu, která dokládá Slovany na středním Labi, lze pokládat stručný zápis *Vibia Sequestra* ve spise »De fluminibus« ze 6. století: »Albis Suevos a Cervetiis dividit«, v němž se pod jménem »Cervetii« skrývá název starého srbského pagu Serbiště východně od ústí Sály do Labe, v okolí dnešního Zerbstu.⁶ O polabských *Srbech*, sídlících mezi Sálou, Labem a českými horami, máme pak podrobnější zprávy ze 7. století. Okolo r. 630 objevuje se v t. zv. *Fredegarově* kronice srbský kníže Dervan, který se tehdy vymanil z nadvlády franské a připojil se ke slovanské říši Sámově. Z téhož pramene se dovídáme o vítězných vpádech Srbů do Durinska, s nímž již tehdy polabští Srbové sousedili.⁷ Také zpráva z poloviny 8. století o knížatech

¹ L. N i e d e r l e, *Slovanské starožitnosti* III, 1927, 26, 55; *Rukověť slovanských starožitností*, 1953, 105, 107.

² L. N i e d e r l e, *Slovanské starožitnosti* III, 65; *Rukověť* 106.

³ Srov. L. N i e d e r l e, *Slovanské starožitnosti* III, 60; *Rukověť* 105, 106 a literaturu tam citovanou.

⁴ L. N i e d e r l e, *Rukověť* 106.

⁵ P r o k o p i o s, *De bello Gothico*, lib. II, cap. 15.

⁶ L. N i e d e r l e, *Slovanské starožitnosti* III, 69, *Rukověť* 108.

⁷ F r e d e g a r, *Chronicon* IV, 68, 74, 75, 77, 87.

(duces) Slovanů, kteří r. 748 nabídli franskému majordomu Pipinovi vojenskou pomoc proti Sasům, týká se patrně Srbů.⁸

Obodrici jsou jmenováni ve franských letopisech po prvé teprve v době Karla Velikého na sklonku 8. století, kdy tento panovník uzavřel s nimi vojenský spolek, namířený jednak proti Sasům, jednak proti jiným skupinám polabsko-baltských Slovanů, zejména proti Veletům, kteří jsou tu líčeni jako dávní nepřátelé Obodriců. Jak Obodrici, tak i Veleti vystupují v těchto pramenech od sklonku 8. století jako *politické celky*. Byly to, jak víme z pozdějších pramenů, svazy kmenů, příbuzných etnicky i jazykově, které pod tlakem hospodářských podmínek a hlavně vojenských potřeb vytvořily *nadkmenové organizace* politické pod vládou ústředního knížete, zvaného v západních letopisech princeps nebo dux, někdy též rex, regulus nebo subregulus. V rámci těchto nadkmenových organizací nezmizely však ještě úplně jednotlivé *kmeny*. Tak zejména *svaz Obodriců* skládal se kromě kmene *vlastních Obodriců* (v užším smyslu) z řady dalších kmenů, z nichž byli v pozdější době nejvýznamnější *Vagrové*, *Varnové* a *Polabané*; tito poslední však nebyli asi od původu zvláštním »kmenem«, nýbrž teprve pozdějším úhrnným označením řady jednotek nižšího řádu (pagů); mezi ně patřily snad i *pagy Smolinců a Betěnců*. Kromě nich patřili ke svazu Obodriců v době Karlově dočasně i *Liňané*, kteří se později počítají již k Veletům. Naproti tomu o kmeni *Drevanů*, sídlícím na břehu dolního Labe při řece Jesně, nelze s určitostí tvrdit, patřil-li ke svazu obodrickému.⁹

Pro nedostatek pramenů historických ze starší doby slovanské nemůžeme přesně určit, kdy se vytvořila nadkmenová politická organizace Obodriců. Jisté je, že na sklonku 8. století již existovala, neboť prameny z té doby nemluví již o jednotlivých *kmenech* obodrických (s výjimkou těch, které se od svazu později odtrhly a tím osamostatnily, jak tomu bylo zejména u *Smolinců a Liňanů*), nýbrž o *Obodricích* jako politickém celku. Datum, kdy tato nadkmenová organizace po prvé vystupuje v historických pramenech, nelze ovšem pokládati za dobu jejího vzniku, nýbrž jen za dobu, kdy se franští letopisci s touto organizací blíže seznámili. Její počátky sahají do doby daleko starší.

Ve svém pojednání »K otázce periodisace dějin západních Slovanů v nejstarším období feudalismu« pokusil jsem se nastínit hlavní periodizační přechody ve starších dějinách západního Slovanstva, přihlížeje zvláště též k dějinám Slovanů polabských.¹⁰ Za první základní předěl pokládal jsem tam *počátek 6. století* a rozlišoval jsem *starší předfeudální období* (2.—5. století) jako dobu postupného usazování západního Slovanstva v jeho historických

⁸ *Annales Mettenses* a. 748 (MGH-SS I, 330).

⁹ Srov. L. Niederle, *Slovanské starožitnosti* III, 129—130; Rukověť 118.

¹⁰ H. Bullín, *K otázce periodisace dějin západních Slovanů v nejstarším období feudalismu*, ve sborníku »Vznik a počátek Slovanů I«, Praha 1956, 84—94.

sídlech, která je zároveň posledním stadiem rozkladu jejich prvotně pospolného řádu, a *mladší předfeudální období* (6.—8. století) jako dobu již definitivního usazení západních Slovanů v jejich souvislých sídlech, sahajících na západě až k Labi a Sále; tuto dobu jsem charakterisoval jako *přechodné období od rodového zřízení v jeho poslední fázi rozkladu ke společnosti třídně feudální*. Do prvního období položil jsem počátky vývoje nižších jednotek organizačně společenských, vybudovaných v podstatě ještě na základech rodově územních (hradové obce), do druhého pak vznik a vývoj vyšších útvarů společenských založených již na podkladě teritoriálním (kmeny a svazy kmenů).¹¹ Pro *nadkmenové organizace* západních Slovanů máme již jasné historické doklady v 7. století (t. zv. říše Sámova). I když se tento doklad týká nepochybně jen Slovanů českých a částečně srbských (kníže Dervan), není důvodu se domnívat, že by vývoj v severní oblasti polabských Slovanů (u Obodriců a Veletů) byl v 7. století nějak podstatně opožděn za vývojem v oblasti jižní (u Srbů). Mám za to, že také u skupiny obodrické, která na konci 8. století vystupuje v pramenech již jako politický celek, třeba počátky nadkmenového sjednocování položit aspoň do století 7., ne-li do doby ještě starší.

Za druhý významný mezník v dějinách západních Slovanů vůbec, a zvláště pak Slovanů polabsko-baltských, pokládal jsem v citovaném článku *počátek 9. století*, neboť v té době vývojově nejpokročilejší svazy západoslovanských kmenů počínaly se měnit v první *raně feudální státy západoslovanské*, jak o tom svědčí povaha moci jejich ústředních knížat i již poměrně pokročilá třídní diferenciaci západoslovanské společnosti v té době. Jako typický stát toho druhu uvedl jsem velkomoravskou říši Mojmírovců v 9. století (zejména v druhé jeho polovině). Už v citovaném článku jsem upozornil na to, že *snad již o něco dříve* se s podobnými zjevy přerůstání kmenových svazů ve státy setkáváme u *Slovanů polabských, kde zejména svazy Obodriců a Veletů (Luticů) se počínají od počátku 9. století přetvářet v raně feudální státy s poměrně pokročilou diferenciací třídní*.¹²

Mám za to, že tato these není dosud obecně uznávána. H. E. L. o w m i a n s k i, který se podrobně zabýval otázkou hospodářských základů vzniku slovanských států na podkladě srovnávacím, dospěl sice v poslední době k závěru, že kmeny slovanských Obodriců i Veletů byly již na přelomu věku 8. a 9. »v průběhu vytváření zkrystalisované organizace státní s monarchou v čele«, a na příkladech uvedených ve franských letopisech ke konci 8. a na počátku 9. století dovozoval, že u Obodriců i Veletů se v té době vláda kmenových náčelníků změnila ve vládu knížecí a volné svazky kmenové se přetvořily ve »zkrystalisovanou organizaci státní«. Při tomto procesu také zdůrazňoval podíl kmenové aristokracie, jejíž čelné elementy se zvolna mě-

¹¹ H. B u l í n, K otázce... (viz pozn. 10).

¹² Tamtéž, 91.

nily v knížecí »comites«, vykonávající nařízení panovníka, ale též podílející se v užitečných, plynoucích z výkonu vlády.¹³ Podle tohoto názoru *nebyl tedy vnitřní vývoj společnosti polabsko-slovanské v této době nijak za vývojem ostatních Slovanů.*

Naproti tomu, jak mám za to, převážná většina spisovatelů zdůrazňuje opožděnost a přímo jakousi zaostalost společenského vývoje polabských Slovanů proti ostatním Slovanům v období přechodu k feudalismu. Tak na př. Z. M. Č e r n i l o v s k i j soudí, že »přechod od prvotně pospolných vztahů k státu se u polabských Slovanů uskutečňuje krajně pomalu a nerovnoměrně« a že v tomto směru jsou polabští Slované »značně za svými současníky a zejména za Kyjevskou Rusí a Polskem«.¹⁴ Podle tohoto právního historika byly státy Slovanů polabsko-baltských v 9.—12. století nejen na povšechně nižším vývojovém stupni, nýbrž i jejich vývoj byl daleko vleklejší než v sousedních zemích.

Jak už správně postřehl V l . P r o c h á z k a, dosavadní literatura věnovala všeobecně více zájmu společenskému zřízení Veletů a Ránů (Rujanců), v němž se dochovalo více archaických prvků než na př. u Obodriců. Proto také její závěry vyznívaly v tom smyslu, že polabsko-baltští Slované žili v typické »vojenské demokracii« ještě v době, kdy ostatní Slované přecházeli už ke zřízení feudálnímu. Zdůrazňovalo se tu až příliš jednostranně přežívání starých organizačních forem a nebyl brán dostatečný zřetel k raně feudálním rysům ve vývoji společnosti a státu u polabských Slovanů, ačkoliv právě jejich dějiny ukazují postupný růst těchto prvků v přechodu od zřízení kmenového k feudálně státnímu nejméně již od konce 8. století.¹⁵

S tím souvisí skutečnost, že dosavadní nauka byla ochotna spatřovat skutečné státy Slovanů polabsko-baltských teprve v organizacích, které tito Slované vytvořili v 11. století, na př. v obodrické říši Gotšalkově,¹⁶ Krutově a Jindřichově, po případě snad již i v některých formacích Slovanů polabsko-baltských z 10. století, nikoliv však v útvarech z doby dřívější, v nichž viděla ještě pouhé »kmeny«, resp. »svazy kmenů«. Tak na př. L. H r a b o v á, která se nedávno u nás zabývala problémem vzniku a vývoje státu u polabských Slovanů, po povšechném rozboru otázky výrobních sil a třídního složení společnosti dospěla k závěru, že v 8. století a v první polovině 9. století teprve probíhala u těchto Slovanů »koncentrace kmenů cestou porobení slabších silnějšími« a počínaly se objevovat známky, svědčící o ovládnutí starých

¹³ H. Łowmiański, Podstawy gospodarcze formowania się państw słowiańskich, Warszawa 1953, 101—102.

¹⁴ Z. M. Černilovskij, Istorija gosudarstva i prava I, Moskva 1949, 415. — Srov. též str. 408—410.

¹⁵ V l . P r o c h á z k a, Daňová a jiná břemena u polabsko-pobaltských Slovanů, Právně historické studie I, Praha 1955, 159, 160.

¹⁶ Srov. na př. V. D. Koroljuk, Gosudarstvo Gotšalka, Slavjanskij sbornik, Moskva 1947.

kmenových orgánů »mocnými«. Změna obranných společenství kmenových svazků ve stát se dokončila podle jejího názoru teprve »někdy v 2. polovici 9. nebo na začátku 10. století v souvislosti s vývojem třídní diferenciacce obyvatelstva«. ¹⁷ V závěru své práce autorka soudí, že »na základě dnes dostupného materiálu můžeme stanovit jen to, že *prvá polovina 10. století je předělem ve vývoji polabských zemí*«. V předchozí době docházelo podle ní ke koncentraci nadkmenových celků, které vystupují jako *kmenový svaz* obodrický, lutický a srbský, při čemž stmelování těchto kmenových celků se dělo — především u Obodriců — cestou porobování kmenů slabších silnějšími. Pokud jde o stupeň společenské diferenciacce, je prý možno mluvit pouze o tom, že privilegovaná skupina (»primores«), lišící se výrazně od lidu (»vulgus«), a to s největší pravděpodobností na základě třídního rozlišení, zmocnila se během 8. a 9. století rozhodování o záležitostech kmenů a kmenových svazů, a že kníže se stal jejím nástrojem. V této fázi vývoje zmizel podle autorky srbský kmenový svaz okupovaný po bojích s říší Karlovou a ottonskou. Ačkoliv spisovatelka výslovně uznává, že zprávy týkající se doby *po polovině 10. století* naznačují, že už v *předchozím vývoji* šlo o »dobývání politické moci velkými pozemkovými vlastníky feudálního typu« a že je už doloženo feudální vlastnictví vsí atd., přece jen dospívá k závěru, že teprve v první polovině 10. století »nadkmenové celky přejímají funkci státu«. ¹⁸ Právě-li dále, že »*upevněné státní celky*« ¹⁹ jsou organisacemi, které byly schopny zlomit na konci 10. století na většině území závislost, do níž se polabské země dostaly během uchvatitelských útoků Ottonů, vnucuje se přímo otázka, jak je možné, že se tyto státní celky (obodrický a lutický) »*upevnily*« v pouhých několika desíletích *státního* vývoje, a to právě v době nejstrašnějších útoků a porážek se strany německé říše.

Domnívám se, že počátky státu obodrického i veletského (lutického) třeba položit do doby nejméně o 100 let starší, t. j. aspoň do 1. poloviny 9. století, jak tomu nasvědčují historické prameny z té doby. Ani státy polabských Slovanů nebyly »*mocí vnucenou společností zvenčí*«, nýbrž »*výtvorem společnosti na určitém stupni vývoje*«. ²⁰ Hlavním kritériem pro posouzení otázky, kdy vznikl v této slovanské společnosti stát, je takový stupeň její *třídní diferenciacce*, který svědčí o *nesmiřitelnosti třídních protikladů* v této společnosti. Rozhodným je tu zjištění, zda v ní v určité době byly *třídy s protichůdnými hospodářskými zájmy* a zda se v ní vytvořila *moc oddělená od masy lidu*, moc v rukou vládnoucí třídy, která její pomocí udržovala své panství nad třídou jinou. ²¹

¹⁷ L. Hrabová, K otázce vzniku a vývoje státu u Polabských Slovanů, Českoslov. časopis hist. III, 1955, 657, 658.

¹⁸ Tamtéž, 667.

¹⁹ Podtrženo mnou.

²⁰ B. Engels, Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu, Praha 1949, 152.

²¹ Srov. V. Vaněček, Prvních tisíc let..., Praha 1949, 77.

S tohoto hlediska se pokusím v této studii prozkoumat otázku vzniku státu a počátků státního života u *Obodriců* v době *od konce 8. do konce 9. století*, t. j. právě v onom období, kdy existence státu u polabských Slovanů je dosud sporná. Zprávy o Obodricích jsou zejména v době Karla Velikého a Ludvíka Pobožného poměrně četné a podrobné a umožňují nám nejednou nahlédnout i do jejich vnitřního zřízení společenského, což souvisí s tím, že právě Obodrici ze všech skupin Slovanů polabsko-baltských byli v té době v nejužších stycích s říší franskou. Aby byl výklad přehlednější a aby mohly býti lépe posouzeny základní vývojové linie, rozdělují studii na několik kapitol podle menších časových úseků, které se přibližně kryjí s dobou vlády Karla Velikého (I), Ludvíka Pobožného (II) a s obdobím od rozdělení říše franské v r. 843 do konce 9. století (III).

I. OBODRICI ZA VLÁDY SVÝCH PRVNÍCH HISTORICKÝCH KNÍŽAT VLČANA A DRAŽKA

První historické zprávy o Obodricích z doby Karla Velikého představují nám tuto skupinu polabských Slovanů jako věrné spojence říše franské. Jméno *Obodriců* se objevuje sice teprve v letopisných zprávách k r. 789, kdy Karel Veliký podnikl společně s nimi válečnou výpravu proti Veletům, avšak z Einhardova životopisu tohoto panovníka se dovídáme, že Obodrici byli s Franky již dříve spolčení (*foederati*).²² Kdy tento spolek vznikl, přesně nevíme, je však odůvodněna domněnka, že Karel Veliký uzavřel onen vojenský svazek spojenecký (*foedus*) s Obodrici již r. 780, od kdy lze datovat počátek jeho styků se Slovany polabskými. Toho roku se vypravil tento panovník znovu do Saska, aby po zdolání vzpoury Sasů uspořádal tamní poměry. Při této výpravě se dostal až k dolnímu toku Labe do kraje Barden (*Bardengau*) a odtud až k ústí Oravy (*Ohre*) do Labe, kde jednal se Sasy i se *Slovaný zálabskými*. Když uspořádal jejich záležitosti, vrátil se do Francie.²³ Ze směru tohoto Karlova pochodu lze soudit, že zmínění Slované nebyli Srbové od Unstruty, jak se domnívala část starší literatury, nýbrž Slované od pravého břehu řeky Labe, jak také výslovně potvrzují Einhardovy letopisy.²⁴ Pravdě-

²² *Einhardi Vita Karoli Magni*, c. 12 (MGH-SS II, 449): *Abodritos, qui cum Francis olim foederati erant, . . .*

²³ *Annales Laurissenses* a. 780 (MGH-SS I, 160), *Annales Einhardi* a. 780 (ib. I, 161), *Annales Petaviani* a. 780 (ib. I, 16), *Annales Fuldenses* a. 780 (ib. I, 349), *Annales Mosellani* k r. 780 (MGH-SS XVI, 497) píší: *Nec non et Winidorum seu et Fresionum magna multitudo ad eum conversa est* (ad eum = ad Carolum). Nesprávným výkladem této věty uvádějí *Annales Laureshamenses* a. 780 (MGH-SS I, 31): *necnon et Winidorum seu Fresionum paganorum magna multitudo credidit*. Podobně *Annales Lobienses* a. 780 (MGH-SS II, 195) a *Annales Maximiniani* a. 780 (MGH-SS XIII, 21).

²⁴ *Annales Einhardi (Annales regni Francorum)* a. 780 (MGH-SS I, 161): *tam ad res Saxonum qui citeriorem, quam et Sclavorum qui ulteriorem fluminis ripam incolunt, componendas . . .*

podobně to byli *Obodrici*, kteří uzavřeli tenkrát vojenský spolek s Karlem Velikým. Tento spolek byl namířen jednak proti Sasům, jednak proti Veletům, jak ukazují události z r. 789, a snad i proti Dánům, jak o tom později svědčí vpád dánského krále Godofrida r. 808 do země Obodriců.

Prvním knížetem Obodriců, jehož jméno známe, byl *Vlčan*. Franské letopisy se o něm zmiňují dvakrát. Po prvé při líčení Karlovy výpravy proti Veletům r. 789, po druhé ve zprávě o jeho smrti r. 795. V pramenech se vyskytuje jeho zřejmě slovanské jméno ve zkomoleninách Witzan, Wintzan, Wizzan, Witzin, Wizzin, Wizin, Witzinus, Wizinus, Ursinus, Wiltzan, Witsidus, Widin. Pokud jde o jeho knížecí hodnost, nazývají ho letopisy k r. 789 vesměs »*princeps*« *Abodritorum*, kdežto při jeho smrti r. 795 označují ho oficiální franské annály a letopisy jim blízké »*rex Abodritorum*«, ostatní letopisy »*dux Abodritorum*«, resp. »*dux in Winedis*«. ²⁵ Už z toho je zřejmé, že Vlčan nebyl jen náčelníkem vlastního kmene Obodriců, nýbrž knížetem svazu obodrických kmenů. Jeho poměr ke Karlu Velikému je v pramenech líčen zprvu jako poměr spojenecký; některé letopisy ve zprávě o jeho zavraždění r. 795 nazývají ho »vasalem« *Karlovým (vassus domini regis).* ²⁶

Nevíme, kdy a jak se stal Vlčan knížetem obodrickým, ani z jakého rodu, ba ani z jakého kmene pocházel. Je však velmi pravděpodobné, že byl knížetem vlastních Obodriců, kteří jako nejmocnější a ústředně položený kmen této skupiny postupně podrobili kmeny sousední, zejména Vagry, Polabany a Varny, a snad i Smolince a Liňany, o nichž víme, že se r. 808 od obodrického svazu odtrhli. Nevíme ovšem, zda tyto kmeny sjednotil pod svou vládou teprve kníže Vlčan nebo už jeho předchůdci, o nichž nemáme historických zpráv. Každým způsobem však můžeme předpokládat delší sjednocovací proces, který se jistě neobešel bez bojů mezi jednotlivými kmeny a jejich náčelníky. Pro povahu knížecí moci Vlčanovy je důležité, že nebyl pouhým kmenovým náčelníkem staršího typu, nýbrž hlavou několika kmenů (útvary složeného). Jeho moc byla již proto značně vzdálená od masy lidu a blížila se moci státní. O vnitřní organizaci nadkmenového útvaru, jemuž stál v čele, se z pramenů nic bližšího nedovídáme. Nemůžeme proto určit, jaký byl jeho poměr k jednotlivým kmenům, sdruženým ve svazu obodrickém, zejména zda tyto kmeny měly v té době ještě své vlastní náčelníky (kmenová knížata), resp. v jakém poměru závislosti byli tito kmenoví náčelníci k ústřednímu knížeti. Jisté je, že navenek, zejména v poměru k říši franské, vystupoval kníže Vlčan jako politický představitel ce-

²⁵ *Annales Laurissenses (Annales regni Francorum), Fuldenses a. 789; Annales Laurissenses, Einhardi, Petaviani, Laureshamenses, Fuldenses, Chronicon Moissiacense a. 795.* (MGH-SS I, 174, 350, 180, 181, 18, 36, 351, 302).

²⁶ *Annales Laureshamenses a. 795 (MGH-SS I, 36) a Chronicon Moissiacense a. 795 (tamtéž 302).*

lého svazu Obodriců, neboť letopisy o jiných knížatech, resp. náčelnících jednotlivých kmenů obodrických nemluví.

Poněkud jiné poměry byly v té době u *Veletů*, do jejichž společenského zřízení nám dávají franské letopisy nahlédnout u příležitosti první Karlovy výpravy proti *Veletům* r. 789. Vojsko Karla Velikého, v němž byli tehdy kromě Franků, Sasů a Frísů také Srbové a Obodrici se svým knížetem Vlčanem, pod osobním velením Karlovým proniklo přes Labe do nitra země *Veletů*, pustošíc vše ohněm i mečem. *Veleti* nevydrželi tak obrovský nápor. V jejich počátečním odporu nastal rozhodný obrat, když vojsko Karlovo přitáhlo k hradu *veletského* knížete *Dragovita*, o němž praví Einhard, že »daleko vynikal nad ostatní knížata *Veletů* vznešeností rodu i vážností stáří«. Když on se poddal Karlovi, dal mu rukojmí a slíbil věrnost, následovali jeho příkladu i všichni ostatní slovanští »*primores ac reguli*« a podrobili se svrchovanosti krále franského.²⁷ Z tohoto líčení je patrné, že *Veleti* měli tehdy ještě řadu kmenových náčelníků (*reguli*), kteří však uznávali autoritu knížete *Dragovita*, který byl patrně jedním z nich. Nikde se však nepraví, že by *Dragovit* vykonával skutečnou vládu nad ostatními kmenovými knížaty *Veletů* (a tím nad celým jejich svazem), nýbrž jen, že mezi nimi vynikal urozeností a stářím. Jak správně rozpoznal H. Łowmiański, máme tu ještě dosti volnou skupinu kmenových náčelníků, kteří uznávali osobní autoritu jednoho mezi sebou.²⁸ Zdá se, že proces sjednocování kmenů nepostoupil u *Veletů* koncem 8. století ještě tak daleko jako u *Obodriců*, u nichž neslyšíme v té době nic o jednotlivých kmenových náčelnících. Jako jediný politický představitel celého svazu *Obodriců* vystupuje v pramenech v té době kníže *Vlčan*, který je zároveň jejich »knězem« (knížetem) i »vojvodou« (vojevůdcem).

Konec vlády tohoto knížete byl tragický. Po oné výpravě proti *Veletům* z r. 789 slyšíme už jenom o jeho smrti. Když se na podzim r. 795 Karel Veliký vypravil opětovně proti *Sasům*, dostal se až k Labi do kraje *Barden*, kde se utábořil nedaleko *Bardoviku* a očekával příchod obodrického knížete *Vlčana*, který mu měl na jeho rozkaz přivést pomocné vojsko. Došla ho tu však jen zpráva, že *Vlčan* při přechodu *Labe* upadl do léčky *Sasů* a byl od

²⁷ *Annales Einhardi* a. 789 (MGH-SS I, 195): cum primum civitatem Dragawiti ventum est — nam is ceteris Wiltzorum regulis et nobilitate generis et auctoritate senectutis longe praeminebat — extemplo cum omnibus suis ad regem de civitate processit, obsides... dedit, fidem... promisit. Quem ceteri Sclavorum primores ac reguli omnes secuti, se regis ditioni subdiderunt. — O této výpravě se zmiňuje celá řada dalších letopisů (*Annales Laurissenses, Sancti Amandi, Petaviani, Laurehamenses, Allamannici, Quelferbytani, Nazariani, Sangallenses breves, Fuldenses, Xantenses, Colonienses, Maximiniani, Sithienses, Lobienses; Chronicon Moissiacense, Regionis, Sigiberti, Vedastinum; Poeta Saxo*; vesměs k r. 789). Porušený text má *Fragmentum annalium Chesni* a. 789. (MGH-SS I, 34).

²⁸ H. Łowmiański, op. cit., 102.

nich zabít. Roztrpčen zprávou, zpustošil franský král velkou část Saska a vrátil se do Francie.²⁹

Při této příležitosti mluví některé letopisy o obodrickém knížeti Vlčanovi po prvé jako o *vasalovi* krále franského,³⁰ kdežto dříve o něm mluvily jako o jeho *spojenci*. Lze připustit, že za těch několik let spojení slabšího partnera s nepoměrně silnějším ocitli se Obodrici se svým knížetem Vlčanem ve větší závislosti na říši franské a jejím mocném panovníkovi, než byli r. 789 nebo dokonce r. 780. Je odůvodněna domněnka, že tuto větší závislost podobnou poměru vasalskému vzali na sebe dobrovolně patrně proto, aby tím spíše mohli spoléhat na pomoc franskou.³¹ První historický kníže Obodriců stal se tak obětí spojení franského a nenávisti saské.

Se jménem druhého knížete obodrického se setkáváme ve franských letopisech tři léta po smrti Vlčanově. Byl jím kníže *Dražko*. Jeho jméno se objevuje po prvé r. 798 ve tvarech Thrasuco, Tarsocko, Thrasucho, Trasuco, Thasco, Tascho, Tasco, Thrasico, Trasucho, Thrasugo, Trasugo, r. 804 ve tvaru Trasico i Thersosuc, r. 808 v poměrně čistých tvarech Drasco a Drasoco vedle dřívějších transkripcí Trasco a Thrasico, r. 809 ve formě Thrasco, Trasco, r. 810 ve zkomolenině Drosocus, r. 817 a 819 pak již v ustálených tvarech Thrasco, Trasco, resp. též Trhascho. Letopisy ho označují převážnou většinou »dux Abodritorum«, jen annály Einhardovy k r. 804 a Chronicon Moissiacense k r. 804 a 810 ho nazývají »rex«.³² Nejen z tohoto pojmenování, nýbrž i z dosti podrobných zpráv o jeho životních osudech víme, že Dražko byl nástupcem na knížecím stolci Vlčanově, t. j. *knížetem celého svazu Obodriců*. Není však přesně známo, v jakém příbuzenském poměru byl k Vlčanovi. Víme jen, že syn Dražkův Čedrag byl později knížetem Obodriců. Podle zprávy Einhardovy prominul r. 823 císař Ludvík Pobožný tomuto knížeti Čedragovi nějaké jeho provinění »pro zásluhy jeho předků«.³³ Tato poznámka nasvědčuje tomu, že »předkem« Čedragovým byl nejen jeho otec Dražko, nýbrž snad i kníže Vlčan, patrně Čedragův děd. Jistoty v tomto směru se však dopídit nelze. Každým způsobem je aspoň pravděpodobné, že Dražko byl buď synem Vlčanovým nebo pocházel z jeho rodu. Tyto závěry vedou k tomu, že knížecí trůn obodrický byl snad již v době Dražkově, každým způsobem však již v době Čedragově, dědičným

²⁹ *Annales Einhardi* (MGH-SS I, 181), *Laureshamenses* (ib. I, 36), *Petaviani* (ib. I, 18), *Chronicon Moissiacense* (ib. I, 302), *Poeta Saxo* (ib. I, 251—252), *Annales Sithienses* (ib. XIII, 36), vesměs k r. 795.

³⁰ Viz pozn. 26.

³¹ L. Giesebrecht, *Wendische Geschichten* I, Berlin 1843, 98—99; J. Vrabec, *Slovanské Polabí za Karla Velikého jako krále Franků*, Výroční zpráva st. vyšš. gymnasia v Slaném za rok 1899—1900, 13—14.

³² *Annales Laurissenses* a. 798; *Annales Einhardi* a. 798, 804, 808, 809, 817, 819; *Annales Mettenses* a. 804; *Annales Fuldenses* a. 798, 817, 819; *Chronicon Moissiacense* a. 804, 810; *Annales Sithienses* a. 809; *Chronicon Vedastinum* a. 809.

³³ *Annales Einhardi* a. 823 (MGH-SS I, 211): propter merita parentum suorum. — Srov. K. Wachowski, *Słowiańszczyzna zachodnia*, wyd. 2., Poznań 1950, 107.

v panujícím rodu knížecím. Pro dobu Dražkovu nemáme však o tom ještě bezpečných dokladů. Zejména nevíme, kdy a jak se stal Dražko nástupcem Vlčanovým, neboť od smrti Vlčanovy (795) do první zprávy o Dražkovi (798) uplynula tři léta, z nichž nemáme o Obodricích žádných zpráv.

Kníže Dražko zůstal věren tradiční politice přátelství a spojenectví s říší franskou, což ho zapletlo do válek se Sasy, Dány a Velety. R. 798 vytrhli zálabští Sasové proti Obodricům. Dražko však zavčas zpozoroval jejich pohyby a s velkým vojskem táhl jim vstříc k řídce Sventině, vlévající se do zátoky Kielské. Zde byla svedena krvavá bitva, v níž byli Sasové na hlavu poraženi. Této bitvy účastnil se také králův vyslanec (legatus) Eburis s pomocným vojskem franským, které bojovalo na pravém křídle vojska obodrického. Podle jeho vypravování padlo hned v první srážce na 4000 Sasů. Ve zmatku prchali poražení Sasové domů a mnoho jich ještě na útěku zahynulo. Ti, kteří zůstali na živu, jednali o mír. Vítězní Obodrici odtáhli do severního Durinska ke Karlu Velikému, který je podle jejich zásluh odměnil.³⁴

Příštího roku (799) se franský král vypravil opět do Saska a v Paderbornu očekával příchod papeže Lva III. Mezitím poslal svého syna Karla s částí svého vojska k Labi do kraje Barden, aby tu uspořádal nějaké záležitosti *Veletů* a *Obodriců* a zároveň převzal část zálabských Sasů (*Nordliudi*), kteří měli být rozsazeni na rozličných místech říše franské. Nevíme, kdo se ze slovanských knížat zúčastnil tohoto »coloquia Sclavorum«, jak nazývají oficiální franské letopisy³⁵ zmíněnou schůzku mladého Karla se Slovany, ani co bylo předmětem tohoto jednání. Je pravděpodobné, že syn Karla Velikého urovnával tu nějaké vzájemné spory mezi Obodrici a Velety. Také přítomnost obodrického knížete Dražka při této schůzce lze pokládat za pravděpodobnou, ač se o něm v pramenech při této příležitosti výslovná zmínka neděje.

Do vnitřních sporů obodrického svazu zasáhl Karel Veliký — tehdy již císař římský — opětovně r. 804, kdy podnikl rozhodující výpravu proti severním Sasům, aby zlomil jejich poslední odpor. Tehdy se utábořil u Holdonstatu (nynější Hollenstedt, jihozápadně od Hamburku). V jeho táboře byli také »knížata Slovanů«, mezi nimi i obodrický kníže *Dražko*, který přinesl císaři mnoho darů. Císař prý, projednav jejich záležitosti a uspořádav

³⁴ *Annales Laurissenses, Einhardi, Lauershamenses, Fuldenses, Guelferbytani, Maximiniani, Sithienses, Quedlinburgenses, Chronicon Moissiacense, Vedastinum*, vesměs a. 798.

³⁵ *Annales Laurissenses* a. 799 (MGH-SS I, 184): *Carlum filium suum... ad conloquium Sclavorum in Bardengauwi direxit.* — *Annales Einhardi* a. 799 (MGH-SS I, 187): *Misit... Karlum filium suum ad Albim cum parte exercitus propter quaedam negotia cum Wilcis et Abodritis disponenda.* — Viz dále *Annales Petaviani, Guelferbytani* a. 799; *Poeta Saxo* a. 799.

je podle svého rozhodnutí, ustanovil jím za »krále« Dražka.³⁶ Šafařík vyložil tuto zprávu tak, že »král franský byv rozsudím mezi svářícími se knížaty slovanskými... postavil Dražka za staršího nad ostatními«.³⁷ Podle představ starší historiografie objímalo toto »království« polabských Slovanů všechny severní kmeny polabských Slovanů. Avšak již L. Giesebrecht správně uvedl, že tu mohou být míněni jen *Obodrici*.³⁸ Z označení jejich knížete Dražka titulem »rex« nelze tu nic bližšího vyvozovat, neboť již jeho předchůdce Vlčan byl takto označován a naopak zase Dražko i po r. 804 se v pramenech uvádí jako »dux Abodritorum«. V čem tedy záleželo ono ustanovení Dražka za »krále Slovanů«, o němž mluví letopisy k r. 804? J. Vrabec soudil, že císař »povýšil knížete vlastních Bodrců, zvaných Rarožané, za krále všech kmenů bodrických«.³⁹ Ani tento výklad však neuspokojuje, neboť Dražko vystupoval již před r. 804 jako kníže všech kmenů obodrických, t. j. jako ústřední kníže obodrického svazu. Je však možné, že mezi ním a jinými knížaty obodrickými — snad náčelníky některých jiných kmenů této skupiny, snad členy téhož panujícího rodu — vznikly v té době spory o ústřední vládu nad svazem Obodriců a císař jako vrchní rozsudil rozsoudil tyto spory ve prospěch dosavadního knížete Dražka, svého věrného spojence a pomocníka v úspěšných válkách se Sasy. Postavení Dražkovo jako ústředního knížete Obodriců bylo tímto výrokem (arbitrium) císařovým jen znovu *potvrzeno*, nikoliv snad teprve nově založeno, jak se domnívala starší historiografie, mluvíc o »povýšení« Dražka na »krále všech kmenů bodrických«.

Přece však v jednom směru bylo r. 804 politické i hospodářské postavení knížete Obodriců rozhodnutím císařovým podstatně posíleno. Toho roku totiž císař, aby definitivně zlomil poslední odpor severních Sasů, dal všechny Sasy, kteří bydleli jednak za Labem (t. zv. Nordliudi, Transalbiani), jednak v krajině zvané »Wihmuodi« (Wigmondia mezi dolním Labem a Veserou), přesadit i s ženami a dětmi do nitra říše franské a *kraje Sasů zálabských* (pagi transalbiani) *dal Obodricům*.⁴⁰ Takto tedy obodrický kníže Dražko, ve

³⁶ *Annales Mettenses* a. 804 (MGH-SS XIII, 33): In quibus castris etiam Sclavorum principes adfuerant. Quorum causis discussis et secundum arbitrium dispositis regem illis Trasiconen constituit. — Totéž zprávu mají *Annales Einhardi* a. 804, rukopis 9 b (MGH-SS I, 191). — Srov. dále *Annales Lobenses* a. 804 (MGH-SS XIII, 230): Imperator Saxoniam ingressus, et Sclavorum causas discussit et regem illis prefecit. — O přítomnosti Dražkově v Holdonstatu mluví *Chronicon Moissiacense* a. 804 (MGH-SS I, 307).

³⁷ P. J. Šafařík, *Slovanské starožitnosti*, Praha, 1837, 845.

³⁸ L. Giesebrecht, op. cit. I, 101.

³⁹ J. Vrabec, op. cit., 17.

⁴⁰ *Annales Einhardi* a. 804 (MGH-SS I, 191): Imperator... omnes qui trans Albiam et in Wihmuodi habitant Saxones cum mulieribus et infantibus transtulit in Franciam, et pagos transalbianos Abodritis dedit. — Podobně *Annales Maximiniani* a. 804 (MGH-SS XIII, 23), *Annales Fuldenes* a. 804 (MGH-SS I, 353), *Annales Quedlinburgenses* a. 804 (MGH-SS III, 41).

svém dosavadním postavení ústředního knížete obodrického výrokem císařovým potvrzený, stal se zároveň jeho plnomocníkem, který měl stát v čele nejen svého dosavadního knížectví, nýbrž i severosaským krajům zálabským (v západním Holštýnsku), z nichž bylo saské obyvatelstvo odstraněno a které měly být nyní osídleny obyvatelstvem slovanským. Novými těmi kraji vzrostlo nejen knížectví Obodriců na venek, nýbrž i moc ústředního knížete obodrického byla tím nesmírně posílena, neboť není pochybnosti o tom, že on měl nyní moc touto novou půdou disponovat, ji kolonizovat a přidělovat svým věrným velmožům i členům své družiny. Již na prahu 9. století objevují se tedy v knížectví obodrickém základní předpoklady feudalismu.

Konečné pokoření Sasů a jejich včlenění do říše franské, jakož i těsné připoutání Obodriců v čele s Dražkem k politickým zájmům císařovým jsou dvě události, které měly velký význam v dalších dějinách Obodriců i celého slovanského Polabí. Ukázalo se to již roku příštího (805) při válečné akci říše franské proti Čechům, které ležely ve sféře expansivních zájmů Karlova imperia. Tehdy bylo vypravěno proti českým Slovanům trojí vojsko: jedno z Bavorska, druhé ze Saska a třetí přímo z Cách, sídla císařova, pod vrchním velením jeho syna Karla. V saském vojsku byli též »četní Slované«, v nichž můžeme tušit pomocné sbory Obodriců a snad i Srbů. Toto vojsko vtrhlo do Čech od severu, z kraje srbských Glomačů (Daleminců), kde přemohlo jejich knížete Semila (Semela), a pustošilo pak 40 dní kraje Slovanů českých.⁴¹ Zda se Obodrici zúčastnili také příštího roku (806) franské výpravy proti srbskému knížeti Miliduchovi (Miliduoch, Milidoch, Melito), jakož i další výpravy do Čech, prameny sice nezaznamenaly,⁴² ale úplně to vylučovat nelze, neboť Obodrici byli v té době ve velmi těsném spojení s říší franskou.

Spojenectví s Karlem Velikým nepřineslo však Obodricům klid a mír. Již dříve ocitli se, jak jsme viděli, mezi dvěma úhlavními nepřáteli, Sasy na západě a Velety na východě. Roku 808 přistoupil k nim na severu nepřítel třetí, nad oba prvé mocnější, totiž Dánové. Jejich král Godofrid přeplavil se s vojskem do území Obodriců a dobyl tam několika hradů. Kníže Obodriců Dražko, který po této porážce již nemohl důvěřovati svému lidu, byl od Dánů vypuzen ze země. Jiný kníže Godeljub (Godelaibus, Godolaibus) byl lstivě vlákán do rukou Godofridových a oběšen. O velikosti porážky svědčí zpráva, že dvě třetiny země Obodriců staly se poplatnými Godofridovi. Vpád Dánů měl však i jinak rozkladný vliv na svaz kmenů obodrických, neboť

⁴¹ Hlavním pramenem jsou tu *Annales Einhardi* a. 805 (MGH-SS I, 192—193), *Annales Mettenses* a. 805 (MGH-SS XIII, 33) a *Chronicon Moissiacense* a. 805 (MGH-SS I, 307—308). Stručně se o této výpravě zmiňují *Annales Quelferbytani* (ib. I, 46), *Tiliani* (ib. I, 223), *Maximiniani* (ib. XIII, 23), *Sithienses* (ib. XIII, 37), *Lobienses* (ib. XIII, 230) a *Chronicon Vedastinum* (ib. XIII, 706), vesměs k r. 805.

⁴² *Annales Einhardi* (MGH-SS I, 193), *Tiliani* (ib. I, 224), *Chronicon Moissiacense* (ib. I, 308), *Annales Fuldenses* (ib. I, 353), *Maximiniani* (ib. XIII, 24), *Sithienses* (ib. XIII, 37), vesměs k r. 806.

jižní pohraniční kmeny tohoto svazu — Liňané a Smolinci — se připojili k Dánům. Nejhorší však bylo, že zoufalé situace Obodriců využili také jejich dávní nepřátelé *Veleti*, kteří vpadli do jejich země, spojili se s vojsky Godofridovými, společně s nimi pustošili zemi a vrátili se domů s velkou kořistí. Dánský král vracel se domů se značnými ztrátami. Ale ještě na zpáteční cestě pobořil obodrický hrad Rerig (Reric), který byl v té době důležitým obchodním přístavem Obodriců a odvěkl tamní obchodníky do Dánska.

Když se císař dověděl o vpádu Dánů do země Obodriců, poslal svého syna Karla se silným vojskem Franků a Sasů k Labi, aby tu bránil území saské, kdyby se Godofrid pokusil překročit jeho hranice. Na obranu území Obodriců napadeného dánským vojskem císař tedy vůbec nemyslel. Godofrid však saské hranice nepřekročil a byl patrně již na zpátečním tažení, když vojsko Karlovo dospělo k Labi. Karel pak, vida nepřítele na ústupu, převedl své vojsko přes Labe do země *Liňanů* a *Smolinců*, kteří se při vpádu dánském připojili ke Godofridovi, zpustošil jejich území a vrátil se přes Labe zpět do Saska; podle oficiální zprávy franských annálů »s neporušeným vojskem«, podle jiných letopisů však se ztrátami na lidech.⁴³

Co bylo příčinou dánského vpádu do země Obodriců, z pramenů jasně nevyplývá. Godofrid později (809), chtěje se před císařem ospravedlnit, tvrdil, že příčinou války bylo bezpráví, spáchané na něm Obodrici, kteří prý první zahájili nepřátelství,⁴⁴ avšak nic takového nelze prameny doložit. Spíše se zdá, že dánského krále hnala do války jeho vlastní ctižádostivost a touha po kořisti, podporovaná štváním saské emigrace, které se podařilo uprchnout před tvrdými zásahy císařovými ze severního Saska do Dánska, odkud očekávala pomoc, aby opět nabyla ztracené svobody i ztraceného území, jehož část postoupil císař r. 804 Obodricům za jejich věrné služby v bojích se Sasy. Spojenectví fransko-obodrické bylo překážkou expanse Dánů na jih, a proto se Godofrid pokusil zbavit se nejprve slabšího z obou nepřátel. Snad při tom hrály úlohu i momenty politicko-hospodářské, zejména obchodní, jak o tom svědčí skutečnost, že dánská výprava směřovala především proti Rerigu, velkému obchodnímu přístavu Obodriců, který znamenal pro Dánsko silnou obchodní konkurenci.

Každým způsobem však úspěšný vpád Dánů do země Obodriců měl na další trvání vojenského spolku fransko-obodrického účinky velmi nepříznivé. Přesvědčil především císaře, že nemůže ani na Obodrice plně spoléhat, neboť nejsou dosti silní, aby mohli odrazit útoky dánské i veletské. Proto

⁴³) *Annales Einhardi* (MGH-SS I, 195): cum incolomi exercitu. — *Annales Laurissenses minores* (ib. I, 121): de plurimi Francorum occisi sunt. — Viz dále *Einhardi Vita Karoli Magni* c. 14 (ib. II, 450), *Annales Fuldenses* (ib. I, 354), *Chronicon Moissiacense* (ib. I, 308), *Annales Sancti Amandi* (ib. I, 14), *Annales Xantenses* (ib. II, 224), *Maximiniani* (ib. XIII, 24), *Sithiensis* (ib. XIII, 37), *Lobienses* (ib. XIII, 231), *Chronicon Vedastinum* (ib. XIII, 706), *Annales Quedlinburgenses* (ib. III, 41), vesměs k r. 808.

⁴⁴) *Annales Einhardi* (MGH-SS I, 196), *Maximiniani* (ib. XIII, 24), *Chronicon Reginonis* (ib. I, 565), vesměs k r. 809.

pokračoval císař v opevňování říšských hranic i na dolním Labi, kde dal vybudovat dvě tvrze a opatřil je posádkami »proti útoku Slovanů«, jak praví franské letopisy.⁴⁵ Události z r. 808 přesvědčily naopak zase obodrického knížete Dražka, že nemůže spoléhat na pomoc císařovu proti Dánům a Veletům, ba ani na věrnost svého vlastního lidu, zejména jižních kmenů svazu obodrického, Liňanů a Smolinců.

R. 809 vyjednával císař v Badenfliotu s posly dánského krále, který chtěl ospravedlnit svou válečnou intervenci v zemi Obodriců. Toto jednání nevedlo k cíli. Mezi obodrickým knížetem Dražkem a dánským králem došlo však k dohodě, podle níž Dražko vydal svého syna jako rukojmí Godofridovi; za to mohl se vrátit domů a potrestat své zrádce. Brzy nato obodrický kníže s vlastním vojskem a s pomocným sborem saským vtrhl do země *Veletů* a zpustošiv ji ohněm a mečem, vrátil se s velkou kořistí domů. Potom opět s pomocí Sasů napadl území *Smolinců* a dobyl jejich hlavního hradu. Těmito úspěchy byli *všichni, kteří od něho odpadli, donuceni vrátit se do jeho společenství*. Takto tedy Dražko jako ústřední kníže obodrického svazu obnovil v krátkém čase svou bývalou moc v plném rozsahu, donutiv zejména Smolince a Liňany a snad ještě i jiné kmeny ke starému poměru závislosti. Dlouho se však z tohoto vítězství netěšil. Ještě téhož roku (809) byl v Rerigu úkladně zavražděn najatými služebníky Godofridovými.⁴⁶ Tak tedy zahynul i druhý historický kníže Obodriců vraždou jako oběť spojení franského a obodrického.

To, co se o něm dovídáme z pramenů při různých příležitostech, dává tušit, že jeho politická i vojenská moc byla velká, snad ještě větší než jeho předchůdce Vlčana. Je to patrné již z jeho prvního vítězství nad zálabskými Sasy (798), ještě více však z rychlého obnovení jeho dřívější moci po válce s Dány, při čemž se zvláště výrazně projevila silná *převaha vojenské moci ústředního knížete Obodriců nad náčelníky jednotlivých kmenů obodrických*, zejména Smolinců a Liňanů. Převaha této moci byla jedním z hlavních jednotících prvků rodícího se obodrického státu. Jejím základem byla, jak se zdá, již na přelomu 8. a 9. století silná *knížecí družina*, která se vycvičila v četných bojích, jež vedl tento kníže proti Sasům, Veletům a Dánům. Kolem tohoto jádra knížecí vojenské moci seskupilo se *lidové vojsko* (exercitus). To však nebylo zdaleka tak spolehlivým obráncem knížecích zájmů

⁴⁵ *Annales Einhardi* a. 808 (MGH-SS I, 195): Imperator vero aedificatis per legatos suos super Albim fluvium duobus castellis, praesidioque in eis contra Sclavorum incursionem disposito, Aquisgranum inhaesit.

⁴⁶ *Annales Einhardi* (MGH-SS I, 196), *Maximiniani* (ib. XIII, 24), *Fuldenses* (ib. I, 354), *Chronicon Reginonis* (ib. I, 565), *Annales Sithienses* (ib. XIII, 37), *Chronicon Vedastinum* (ib. XIII, 707), vesměs k r. 809. Porušený text má *Chronicon Moissiacense* a. 809 (ib. I, 308): Et aliqui de illis Saxones venerunt ultra Albiam, et fregerunt ibi unam civitatem cum nostris Hwinidis qui appellantur Semeldinc Connoburg. — »Nostri Hwinidi« jsou patrně Obodrici; »Semeldinc-connoburg« je asi totéž, co »Smeldingorum maxima civitas« v letopisech Einhardových; jde o *pověchné* označení hlavního hradu Smolinců. — Srov. též *Chronicon Moissiacense* a. 810 (ib. I, 309).

jako družina vydržovaná knížetem. Ukázalo se to jasně při vpádu dánském r. 808, kdy poražený kníže Dražko *nemohl již důvěřovat svému lidu* (populares) a *musel opustit zemi*.⁴⁷ Jižní kmeny obodrického svazu použily této příležitosti a připojily se k nepříteli, opustivše svaz Obodriců. Dohoda Dražkova s dánským králem, k níž došlo již příštího roku (809), a neobyčejně rychlá obnova jeho knížecí moci v původním územním rozsahu svědčí o tom, že obodrický kníže neváhal použít své vojenské družiny proti vlastnímu lidu. Kmeny Smolinců a Liňanů, které r. 808 proti němu povstaly, donutil vojenskou akcí k poslušnosti. Všechno nasvědčuje tomu, že *moc obodrických knížat* se na přelomu 8. a 9. století již velmi přiblížila skutečné moci *státní*. Nedostatek zpráv o společenském rozvrstvení a třídním rozdělení obodrické společnosti v této době znemožňuje však ještě konečný závěr o státní povaze obodrického svazu. Teprve zprávy z doby Ludvíka Pobožného vrhají více světla na vnitřní poměry Obodriců a umožňují další závěry o mocenských poměrech a třídních protikladech uvnitř této společnosti.

II. OBODRICI ZA VLÁDY KNÍŽAT SLAVOMÍRA A ČEDRAGA

Nástupcem zavražděného knížete obodrického Dražka nestal se ihned jeho syn Čedrag, nýbrž *Slavomír* (Sclaomir). Podle zprávy Einhardovy vykonával Slavomír sám nad Obodrici »královskou moc« od smrti Dražkovy (809) až do roku 817, kdy mu císař Ludvík Pobožný rozkázal, aby se o tuto moc rozdělil s Čedragem, synem Dražkovým. Slavomír však tohoto rozkazu neuposlechl a spojil se proti císaři s dánským nepřitelem.⁴⁸ Za dva roky nato stihla ho pomsta císařova. Slavomír byl poražen, zajat a přivezen do Cách, kde nad ním konal císař soud. Slavomír byl odsouzen do vyhnanství a jeho země (regnum) byla dána Čedragovi, synu Dražkovu (819).⁴⁹ O dvě léta později, když franský dvůr ztratil důvěru k Čedragovi, byl sice Slavomír poslán od císaře zpět do vlasti, ale cestou domů zemřel (821).⁵⁰

Co do poměru *přibuzenství*, v jakém byl kníže Slavomír ke svému předchůdci Dražkovi a ke svému nástupci Čedragovi, prameny neobsahují žádných zpráv. Bezpečně víme jen, že Čedrag byl synem Dražkovým. Naproti tomu o Slavomírovi není bezpečně známo ani to, pocházel-li z téhož rodu jako oni. Letopisy franské otázku nástupnictví na trůn obodrický po smrti Dražkově (809) nijak neobjasnily. Zejména není jasno, proč se hned po smrti

⁴⁷ *Annales Einhardi* a. 808 (MGH-SS I, 195): Drasconem, ducem Abodritorum, popularium fidelium diffidentem loco pepulisset (sc. Godofridus).

⁴⁸ *Annales Einhardi* a. 817 (MGH-SS I, 204). Podobně *Annales Fuldenses* a. 817 (ib. I, 356).

⁴⁹ *Annales Einhardi* a. 819 (MGH-SS I, 205), *Fuldenses* a. 819 (ib. I, 357), *Sithiensis* (ib. XIII, 37).

⁵⁰ *Annales Einhardi* a. 821 (MGH-SS I, 208), *Fuldenses* a. 821 (ib. I, 357).

Dražkově nestal knížetem Obodriců jeho syn Čedrag, nýbrž Slavomír. V literatuře jsou o tom různé názory. L. Giesebrecht vyslovil domněnku, že Čedrag byl při smrti svého otce jako jeho nástupce na knížecí trůn obodrický opominut snad jen proto, že byl dosud *nezletilý*,⁵¹ a toto mínění převzali i někteří pozdější historici. Naproti tomu jiní viděli příčinu dosazení Slavomíra za knížete obodrického *ve změně politiky Karla Velikého vůči Obodricům*. Počátek této změny pak spatřovali právě v tom, že císař Karel nedosadil r. 810 na osiřelý trůn knížecí syna Dražkova Čedraga, jak prý by se dalo očekávat již vzhledem k věrnosti jeho otce vůči Frankům, nýbrž knížete Slavomíra, *jehož pokrevnost bylo prý s rodem Dražkovým na život i na smrt nepříteleno*.⁵² Avšak tato domněnka nemá nejmenší opory v pramenech. Je těžko uvěřit, že by byl císař Ludvík r. 817 rozkázal knížeti Slavomírovi, který již 7 let vládl sám nad Obodrici, aby se o tuto vládu *rozdělil* s členem jiného rodu, který byl jeho úhlavním *nepřítelem*. Neboť takový rozkaz by nemohl mít praktického účinku. Pokládám spíše za pravděpodobné, že Čedrag nemohl nastoupit hned po zavraždění svého otce na osiřelý trůn obodrický z důvodů, které tkvěly jediné v jeho osobě, ať už tímto důvodem byla jeho *nezletilost* anebo — což mám za pravděpodobnější — jeho *nepřítomnost* v zemi. Víme totiž z pramene velmi dobře informovaného, že kníže Dražko dal nedlouho před svou smrtí r. 809 svého syna dánskému králi Godofridovi jako rukojmí.⁵³ Neznáme sice jméno tohoto syna, nelze však vyloučit, že jím byl právě Čedrag, budoucí kníže Obodriců, který se patrně vrátil z Dánska do vlasti teprve delší dobu po smrti svého otce, a teprve pak mohl uplatnit svůj dědický nárok na trůn knížecí. O nějakém jiném synu Dražkovu než o Čedragovi není totiž v pramenech zmínky, takže můžeme předpokládat, že on byl oním rukojmím dánského krále. Je-li tomu tak, pak nárok Slavomírův na trůn obodrický v onom mezidobí jeví se ve zcela jiném světle. Slavomír byl podle vši pravděpodobnosti členem *téhož panujícího rodu* jako jeho předchůdce na knížecím trůnu obodrickém Dražko (a snad i jeho předchůdce Vlčan). Nevíme jen přesně, v jakém stupni byl s ním příbuzný. Jistě nebyl jeho synem, neboť to by byl letopis zaznamenal, jak to uvedl v jiném obdobném sporu o knížecí trůn *veletský* mezi dvěma syny knížete Ljuba (823).⁵⁴ Je však možné, že Slavomír byl buď bratrem nebo snad i vzdálenějším pobočným příbuzným Dražkovým, takže za nepřítomnosti nebo nezvěstnosti syna Dražkova uplatnil svůj nárok na trůn obodrický jako nejbližší příbuzný zemřelého knížete nebo nejstarší člen knížecího rodu. Je-li totiž prokázáno, že Čedrag r. 817 dovedl uplatnit svůj nárok na trůn jako syn knížete Dražka, t. j. z důvodu *dědičnosti* kní-

⁵¹ L. Giesebrecht, op. cit. I, 111.

⁵² Tak J. Vrabec, op. cit. 24 (srov. též pozn. 3, tamtéž).

⁵³ *Annales Einhardi* a. 809 (MGH-SS I, 196): Thrasco vero, dux Abodritorum, postquam filium suum postulanti Godofrido obsidem dederat,...

⁵⁴ *Annales Einhardi* a. 823 (MGH-SS I, 210).

žecího trůnu, není rozumného důvodu se domnívat, že by před pouhými 7 lety na trůn obodrický byl povolán člen jiného než panujícího rodu, když prameny o tom nic nezaznamenaly.

Jiná je otázka, jaký vliv měl *císař* na povolání určité osoby na knížecí trůn obodrický. I když uznáme značný stupeň politické závislosti svazu Obodriců na císaři Karlovi na přelomu 8. a 9. století, nesmíme se domnívat, že císař mohl ustanovit Obodricům za knížete, koho chtěl — zcela bez ohledu na jejich vůli. Už dříve jsme poznali, jaký smysl měl výrok letopisů, že císař r. 804 ustanovil Obodricům Dražka za »krále«. Právě-li nyní jiné letopisy, že r. 810 přišli polabští Slované (Wenedi) — mínění jsou nepochybně Obodrici — za císařem do Saska a on že jim »dal krále«,⁵⁵ třeba tomu rozumět tak, že potvrdil za knížete osobu, kterou si tito Slované sami za knížete »zvolili«. Tímto knížetem od císaře r. 810 potvrzeným byl zmíněný Slavomír. Letopisy Einhardovy ho jmenují k r. 819 »rex Abodritorum«, letopisy Fuldské ho k r. 817 a 819 označují běžným titulem »dux Abodritorum«⁵⁶ — tedy obdobnými názvy, jakými se v pramenech označovali oba jeho předchůdci, Vlčan i Dražko.

Abychom správně pochopili *povahu knížecí moci Slavomírovu*, podívejme se nejprve letmo na jeho zahraniční politickou orientaci, jak se rýsuje v pramenech. V prvních letech své vlády byl Slavomír věrný tradiční politice spojení Obodriců s říší franskou. Obě strany sblížilo asi znovu společné nebezpečí hrožící od severu. R. 810 napadli dánští Vikingové ostrovy fríské pevniny. Válka mezi císařem a dánským králem zdála se neodvratná. Císař sebral rychle vojsko a odtáhl do Saska, kde se utábořil u Verdenu. Sem přišli za ním, jak jsme již slyšeli, Obodrici jako jeho spojenci a císař uznal tu jejich nového knížete Slavomíra, jehož pomoc potřeboval v hrožící válce s Dánskem. Ale k válce nedošlo, neboť dánský král Godofrid byl r. 810 úkladně zavražděn od jednoho ze svých vasalů a dánské loďstvo se rychle vrátilo od fríských břehů domů. Jen Veletí, využívše tísně císařovy, přepadli nedávno zbudovanou pevnost franskou Hühbeck (Hohbuoki) a zničili ji.⁵⁷

Nástupce Godofridův Hemming uzavřel s Karlem Velikým mír (810). Císař měl nyní volné ruce, aby zakročil proti Veletům a jejich spojencům. Na jeho rozkaz franské a saské vojsko přešlo r. 811 Labe, zpustošilo území *Liňanů a Betěnců* a znovu vybudovalo pevnost Hühbeck (Hohbuoki), zni-

⁵⁵ *Annales Sancti Amandi* a. 810 (MGH-SS I, 14): Carolus imperator cum exercitu Francorum perrexit in Saxonia, et ibi placitum habuit in Fereda; et ibi Wenedi venerunt, et dedit illis regem. — *Annales Aquenses* a. 810 (ib. XXIV, 35): ... ubi et Winidis regem dedit nomine Slamarum.

⁵⁶ *Annales Einhardi* a. 819 (MGH-SS I, 205): Sclaomir, Abodritorum rex. Srov. též *Annales Einhardi* a. 817 (ib. I, 204): regiam potestatem, quam Sclaomir... super Abodritos tenebat. — *Annales Fuldenses* a. 817, 819 (ib. I, 356, 357): Sclaomir dux Abodritorum.

⁵⁷ *Annales Einhardi* (MGH-SS I, 197), *Fuldenses* (ib. I, 354), *Regionis Chronicon* (ib. I, 565), vesměs k r. 810.

čenou minulého roku.⁵⁸ Z toho lze soudit, že oba tyto kmeny pomáhaly r. 810 Veletům při zboření této pevnosti. Je to již v krátké době po druhé, co Liňané odpadli od Obodriců. Byli zřejmě nespokojeni s frankofilskou politikou obodrických knížat a klonili se spíše k Veletům; vojenskou akcí, ať už obodrickou (809) nebo franskou (811) byli vždy donuceni k poslušnosti. O *Smolincích* r. 811 nic neslyšíme; patrně se nezúčastnili výpravy Veletů z roku předchozího proti franské pevnosti. O *Betěncích*, kteří sídlili asi někde při pravém břehu Labe vedle Liňanů, nevíme jistě, zda patřili k Obodricům nebo k Veletům, neboť jejich jméno se v letopisech dříve ani později nevyskytuje.⁵⁹ Patřili-li dříve k Obodricům, svědčí jejich společný postup s Liňany o tom, že se snažili stejně jako oni od svazu obodrického se od-poutat.

R. 812 zakročil císař proti hlavním osnovatelům povstání — Veletům. Vyslal proti nim tři vojska, z nichž jedno táhlo od severu územím Obodriců a spojilo se pak při Labi s druhými dvěma vojsky, táhnoucími od západu ze Saska. Veleti se vzdali tentokrát bez odporu a dali císaři rukojmí na důkaz své věrnosti.⁶⁰ To byla poslední válka, kterou vedl Karel Veliký s polabskými Slovany.

Jakkoli navenek zůstal poměr fransko-obodrický zdánlivě nezměněn — Obodrici vystupovali stále ještě jako spojenci císařovi při značné politické závislosti na něm —, přece jen lze již od r. 808 na obou stranách pozorovat vzájemnou nedůvěru. Brzy po vpádu Dánů do území Obodriců, který měl za následek částečný rozklad obodrického svazu, vzdal se císař své původní myšlenky kolonizovat severní část Saska slovanským obyvatelstvem. Slyšeli jsme, že r. 804 vystěhoval zálabské Sasy z jejich sídel severně od ústí Labe a jejich zálabské kraje dal Obodricům. Avšak Obodrici tyto kraje dlouho neudrželi. Když se císař přesvědčil o jejich neschopnosti bránit sebe i říši franskou proti vpádu Dánů, snažil se zajistit obranu říše na severu vlastními prostředky vojenskými. Svědčí o tom řada opevnění, která vznikla při dolním Labi na sklonku Karlova panování, zejména t. zv. *hranice saská* (*limes Saxoniae*), stanovená pravděpodobně již r. 808. Běžela od řeky Delvenavy k pramenům Bileny (přítoků dolního Labe s pravé strany) a odtud

⁵⁸ *Annales Einhardi* (MGH-SS I, 199), *Fuldenses* (ib. I, 355), *Maximiani* (ib. XIII, 24—25), *Chronicon Vedastinum* (ib. XIII, 707), vesměs k r. 811. O Betěncích (*Bethenr*, *Bechelenzi*, *Betelclereri*) se zmiňuje jedině *Chronicon Moissiacense* a. 811 (ib. I, 309; II, 259).

⁵⁹ Jméno jejich zaznamenal však t. zv. Bavorský geograf: *Prope Illis (= Linaa) resident, quos vocant Bethenici et Smeldingon et Morizani, qui habent civitates VIII.* — G. Pertz je ztotožnil s pozdějším kmenem Brizi, Brizani (Břežané) v dnešní krajině Priegnitz, což však není přesvědčivé. Šafařík (op. cit., 904) užívá pro ně názvu Větnici, *Niederle Větnici* nebo *Betěnci* (Slov. star. III, 129).

⁶⁰ *Annales Einhardi* a. 812 (MGH-SS I, 200), *Chronicon Moissiacense* a. 812 (ib. I, 309; II, 259).

podle Travny, Plunského jezera k ústí Sventiny do zálivu Kielského.⁶¹ R. 809, kdy se schylovalo k válce s Dány, nařídil císař vyhledat příhodné místo k založení nové pevnosti severně od ústí Labe. Toto místo bylo počátkem příštího roku nalezeno na řece *Stuře* (Stör), vlévající se zprava do labské delty, v dnešním západním Holštýnsku, kde vyrostla brzy nová pevnost Esesfeld (nynější Itzehoe), do níž byla vložena franská posádka.⁶² A tak byly krajiny Sasů zálabských, které r. 804 císař daroval Obodricům, jim zase odňaty a vráceny Sasům, neboť císař již nepotřeboval Obodriců jako spojenců proti Sasům, kteří již byli tehdy pevně včleněni do říše a úplně pacifikováni, ani proti Dánům, s nimiž po smrti Godofridově uzavřel mír.

Tento nevděk císařův vůči jeho bývalým spojencům, kteří nyní měli klesnout na úroveň pouhých poddaných, nepřispěl jistě k utužení věrnosti obodrického knížete k císaři. Karel Veliký svou osobní autoritou dovedl ještě udržet obodrického knížete ve starém poměru závislosti. Za slabé vlády Ludvíka Pobožného snažili se však Obodrici všemožně z tohoto poměru se vymanit.

Na počátku vlády Ludvíka Pobožného (814—840) objevuje se obodrický kníže Slavomír krátký čas ještě ve starém poměru závislosti na císaři. Již na sklonku vlády Karlovy nastaly v Dánsku mezi rodem Godofridovým a Haraldovým vleklé spory o trůn královský, uprázdněný po smrti krále Hemminga (812). Synové Godofridovi porazili r. 813 královské bratry Harald a Reginfrida, kteří se jako chráněnci říše franské utekli k Obodricům.⁶³ R. 814 vzplanuly nové boje o dánský trůn, při nichž padl Reginfrid. Jeho bratr Harald požádal o pomoc nástupce Karlova Ludvíka, který mu slíbil pomoc.⁶⁴ R. 815 svůj slib splnil. Pro počáteční poměr císaře Ludvíka k obodrickému knížeti Slavomírovi je příznačné, že k válečným přípravám proti synům Godofridovým byli kromě Sasů vybídnuti od císaře také Obodrici jako staří spojenci Franků. K výpravě došlo r. 815 pod vedením hraběte Baldricha. Spojené vojsko Sasů a Obodriců proniklo za řeku Egdu do kraje Sinlendi a odtud až k moři, kde se utábořilo naproti ostrovu Fünen. K rozhodné bitvě se syny Godofridovými nedošlo, neboť ti se nedali vylákat ze svých výhodných posic. Sasové a Obodrici obvyklým způsobem zpustošili dánské kraje a vrátili se domů s dánskými rukojmími. Jiného výsledku výprava neměla.⁶⁵ Také v příštích letech poskytl císař Ludvík dánskému Ha-

⁶¹ Adam Bremensis, *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, lib. II., c. XVIII (ed. B. Schmeidler, Hannover—Leipzig 1917, 73—74). Srov. k tomu L. Niederle, *Slovanské starožitnosti* III, 71—72.

⁶² *Annales Einhardi* (MGH-SS I, 196), *Maximiniani* (ib. XIII, 24), *Fuldenses* (ib. I, 354), vesměs k r. 809.

⁶³ *Chronicon Molssiacense* a. 813 (MGH-SS I, 311): Postea venerunt filii Godofredi cum exercitu, expuleruntque Herioldum et Reganfredum atque Amingum de regno ipsorum; et illi fugerunt usque ad abdita (má být patrně: ad Abodritos; srov. pozn. f. tamtéž).

⁶⁴ *Annales Einhardi* a. 814 (MGH-SS I, 201).

⁶⁵ *Annales Einhardi* a. 815 (ib. I, 202), *Vita Hludowici imperatoris* c. 25 (ib. II, 620).

raldovi vojenskou podporu proti synům Godofridovým, kteří nakonec prosili císaře o mír (817), ale jejich nabídka byla zamítnuta.⁶⁶ V té době však obodrický kníže Slavomír nebyl již spojencem císařovým a Haraldovým, nýbrž jejich nepřátel — synů Godofridových.

Tato náhlá změna politiky Slavomírovy souvisí zřejmě s vnitřními poměry obodrickými a s jednáním, které vedl císař Ludvík s vyslanci Obodriců r. 816. Stručný záznam letopisů obsahuje jen zprávu, že císař přijal toho roku na svém dvoře v Compiègne (Compendium) vyslance Obodriců, kteří byli k němu posláni.⁶⁷ Nedovídáme se z ní nic ani o účelu ani o výsledku tohoto jednání. Teprve z událostí, k nimž došlo v příštím roce (817), můžeme soudit, že oni »legati Abodritorum«, s nimiž císař jednal v Compiègne r. 816, nebyli vyslanci knížete Slavomíra, nýbrž Čedraga, syna Dražkova, který u císaře uplatňoval svůj dědický nárok na knížectví obodrické. Jen tak lze vysvětlit skutečnost, že císař Ludvík rozkázal příštího roku (817) Slavomírovi, aby se *rozdělil s Čedragem o »královskou moc«*, kterou Slavomír dosud nad Obodrici vykonával sám. Tento rozkaz uvádí letopis výslovně jako příčinu *vzpoury* (defectio) Slavomíra a jeho obodrických přívrženců proti císaři, k níž došlo ještě téhož roku. Císařovo jednání prý Slavomíra tak rozjitřilo, že sliboval, že již nikdy nepřekročí Labe a nepřejde na dvůr císařův. Obodrický kníže toho roku skutečně vypověděl Ludvíkovi Pobožnému poslušnost a navázal přátelství se syny Godofridovými, s nimiž byl císař ve válečném stavu. Když se císař dozvěděl o této vzpouře Slavomírově, nařídil svým pohraničním hrabatům při Labi, aby pečovali o obranu svěřených hranic. Sám proti němu tehdy nezakročil, jsa zaměstnán v Itálii povstáním krále Pipina.⁶⁸

Tím více stoupla odvaha obodrického knížete. Poslům, které vyslal přes moře k synům Godofridovým do Dánska, podařilo se ujednat přátelský spolek s královskými bratry, kteří vyhověli žádosti Slavomírově o válečnou pomoc proti císaři. Společný útok byl namířen proti zálabskému Sasku, které císař Karel daroval r. 804 Obodricům a později jim zase odňal. Toto území (Saxonia transalbiana) mělo být patrně nyní vyrváno Sasům a Frankům spojenými silami obodricko-dánskými. Lze tak soudit ze žádosti Slavomírovy, aby synové Godofridovi poslali vojsko do zálabského Saska, i z dalšího průběhu společné akce vojenské. Dánští spojenci poslali tehdy Slavomírovi

⁶⁶ *Annales Einhardi* a. 817 (ib. I, 204).

⁶⁷ *Annales Einhardi* a. 816 (ib. I, 203).

⁶⁸ *Annales Einhardi* a. 817 (MGH-SS I, 204): Nuntiataque defectione Abodritorum et Sclaomiri, comitibus tantum qui iuxta Albim in praesidio residere solebant, ut terminos sibi commissos tuerentur, per legatum mandavit. Causa defectionis erat, quod regiam potestatem, quam Sclaomir eatenus post mortem Thrasconis solus super Abodritos tenebat, cum Ceadrago filio Thrasconis partiri iubebatur; quae res illum tam graviter exacerbavit, ut adfirmaret, se nunquam posthac Albim fluvium transiturum, neque ad palatium venturum. Statim missa trans mare legatione, iunxit amicitias cum filiis Godofridi... Srov. též *Annales Fuldenses* a. 817 (ib. I, 356) a *Vita Hludowici imp. c.* 29 (ib. II, 622).

na pomoc jednak válečné loďstvo, které plulo po Labi vzhůru k ústí řeky Stury (Stör) a odtud proti toku této řeky, jejíž břehy zpustošilo, až k franské pevnosti Esesfeldu (Itzehoe), jednak pěší sbory vojenské, které k téže pevnosti přivedl strážce jižního valu dánského Gluomi. Zároveň s ním sem dorazili pěším pochodem Obodrici. Spojená vojska obodricko-dánská dlouho obléhala franskou pevnost, ale její posádka se statečně bránila. Po marných pokusech o dobytí této pevnosti, která měla klíčové postavení v obranném systému říše franské při hranicích dánských, útočníci zanechali obléhání a rozešli se.⁶⁹

Přes tento neúspěch setrval Slavomír i v příštích letech v odporu proti císaři. Slyšíme-li r. 818 o vyslancích Obodriců, kteří navštívili císaře,⁷⁰ musíme myslet opět na vyslance Čedragovy nikoli Slavomírovy. Neboť Slavomír byl v té době s císařem ve válečném stavu. Je to patrné ze zprávy letopisů k r. 819, podle níž císař poslal toho roku proti Slavomírovi vojsko složené ze Sasů a východních Franků, jemuž stáli v čele velitelé saského valu (praefecti Saxonici limitis) a zvláštní vyslanci císařovi (legati imperatoris). Slavomír byl poražen, zajat a odveden do Cách, sídla císařova. Tam se dostavili na rozkaz císařův také »*primores populi sui*«, kteří prý Slavomíra obžalovali z mnoha zločinů. Slavomír, který se nemohl obhájit, byl odsouzen do vyhnanství a vláda nad zemí Obodriců byla dána Čedragovi, synu Dražkovu.⁷¹

V této zprávě letopisů rýsuje se po prvé mocenské postavení obodrické *aristokracie*, která v té době již uchopila politickou moc do svých rukou. Kdo jsou oni »přední mužové« (primores) Obodriců, kteří žalují na svého knížete u císaře a podle jejichž vůle císař rozhoduje o obsazení knížecího trůnu obodrického? K. Wachowski soudil, že výrazem »primores« (stejně jako »meliores«) označují prameny v tomto případě *knížata kmenů* (plemen) sjednocených Obodrici. Takovými kmeny byli prý Vagrové, Polabané, Varnové i vlastní Obodrici vedle Smolinců a Liňanů.⁷² Podle toho by tedy byli »primores« kmenoví náčelníci (knížata) jednotlivých kmenů obodrických. Nepokládám tento výklad za přesvědčující, a to především proto, že prameny z té doby o náčelnících jednotlivých kmenů, které vytvořily obodrický svaz, nezanechaly žádných určitých zpráv. Nevíme proto ani, zda

⁶⁹ Hlavním pramenem jsou zase *Annales regni Francorum (Einhardi)* a. 817 (MGH-SS I, 204). Srov. též *Vita Hludowici imp.* c. 29 (ib. II, 622).

⁷⁰ *Annales Einhardi* a. 818 (ib. I, 205), *Vita Hludowici imp.* c. 31 (ib. II, 624).

⁷¹ *Annales Einhardi* a. 819 (ib. I, 205): *Sclaomir, Abodritorum rex, ob cuius perfidiám ulciscendam exercitus Saxonum et orientalium Francorum eodem anno trans Albiám missus fuerat, per praefectos Saxonici limitis et legatos Imperatoris qui exercitui praeerant Aquasgraní adductus est. Quem cum primores populi sui, qui simul iussi venerant, multis criminibus accusarent, et ille rationabili defensione obiecta sibi refellere non valeret, exilio condemnatus est, et regnum Ceadrage, Thrasconis filio, datum.* — Srov. též *Vita Hludowici imp.* c. 31 (ib. II, 624), *Annales Fuldenses* a. 819 (ib. I, 357), *Sithiensis* a. 819 (ib. XIII, 37).

⁷² K. Wachowski, op. cit. 107.

všechny kmeny sdružené v obodrickém svazu měly kromě ústředního knížete obodrického v té době ještě své vlastní domácí »náčelníky« (kmenová knížata). U některých kmenů, zejména u těch, které se snažily od Obodriců osamostatnit (Smolinci, Liňané, Betěnci), je to pravděpodobné. Naproti tomu u těch kmenů, které tvořily vlastní jádro obodrického svazu (Obodrici, Vagrové, Varnové a snad Polabané), pokládám to za velmi nejisté. Z letopisů té doby známe kromě Vlčana, Dražka, Slavomíra a Čedraga, kteří byli nepochybně *ústředními* knížaty celého obodrického svazu, jméno jen jediného knížete, který *snad* mohl být pouhým *kmenovým* knížetem. Je to zmíněný již Godeljub (Godelaibus), kterého uvádějí letopisy Einhardovy jako oběť dánského vpádu r. 808. Kdežto Dražka označují při této příležitosti výslovně »dux Abodritorum«, Godeljuba nazývají prostě jen »alius dux«. O tomto »jiném knížeti« nevíme nic jiného, než že byl na rozkaz dánského krále popraven. Prameny blíže neobjasňují, byl-li knížetem některého kmene obodrického, či snad členem panujícího rodu Dražkova, nebo dokonce nástupcem knížete Dražka, který byl tehdy vypuzen.

Výklad, který rozsah pojmu »*primores*« omezuje na kmenová knížata, je kromě toho v rozporu s prameny, z nichž je patrné, že obodrický kníže Čedrag používal svých »*primores*« také jako pouhých »poslů« (legati) vyslaných k císaři, jak o tom dále bude řeč. Je velmi nepravděpodobné, že by těmito posly či vyslanci ústředního knížete byli jen náčelníci jednotlivých kmenů obodrických, kterých ostatně — podle toho, co bylo shora řečeno — mohlo být jen několik málo. Spíše jest dáti za pravdu H. L o w m i a ń s k é m u, podle něhož termín »*primores*« měl ve zmíněných letopisech jiný význam; týkal se *vyšší třídy společenské*, velmožů, dignitářů, *nikdy se však nevztahoval na monarchy*.⁷³ Podle slovního významu nejsou »*primores*« nic jiného než po králi nebo knížeti »první«, resp. »přední« mužové v zemi — »přední« svým politickým vlivem a významem, který se opíral především o jejich moc hospodářskou. Základem této moci, jak ještě bude vyloženo, bylo *velké vlastnictví pozemkové*, velká hospodářství, obstarávaná lidem závislým (poddaným) nebo nevojným (otroky, raby). Úplně stejný význam jako »*primores*« má po mém soudu i termín »*meliores*«, užívaný v těchže pramenech pro označení této »*vyšší*« či »*lepší*« společenské třídy (aristokracie, šlechty).

Mocenské postavení této aristokracie obodrické (*primores*, *meliores*) rýsuje se v tomto období bojů o trůn obodrický zvláště výrazně v oficiálních letopisech franských (*Annales regni Francorum*) čili Einhardových. Její zásah tušíme opět v pozadí, čteme-li v nich, že r. 821 také Čedrag, toho času jediný ústřední kníže Obodriců, byl u císaře obviňován ze zrady a spojenectví se syny Godofridovými, nepřáteli říše franské. To mělo zase příznivé ná-

⁷³ H. L o w m i a ń s k i, op. cit. 101—102.

sledky pro jeho soka Slavomíra. Kolísavý císař přestal zřejmě důvěřovat Čedragovi a poslal Slavomíra zpět do jeho vlasti. Slavomír se však už do země Obodriců nevrátil. Cestou domů někde v Sasku onemocněl a zemřel (821).⁷⁴ Před svou smrtí přijal prý ještě křest. Je to první historicky doložený případ křesťanství u knížat Obodriců. Neměl však praktického významu, neboť příklad Slavomírův po této stránce neměl dlouho následovníků. I tato podrobnost však zajímavě dokresluje profil obodrického knížete, který byl již velmi vzdálen typu kmenového náčelníka starého zřízení rodově kmenového a velmi blízký typu knížete raně feudálního státu. Wachowski soudil, že Slavomír posunul vládu monarchistickou nejdále ve směru despoticím.⁷⁵ Je pravda, že za vlády Slavomírové nenalézáme v pramenech stopy po podílu kmenových knížat a vůbec kmenové aristokracie ve vládě ústředního knížete. Z toho však ještě neplyne, že obodrická šlechta takového podílu ve vládě neměla. Nespokojenost šlechty s vládou Slavomírovou se neprojevila, jak soudil Wachowski, teprve po jeho pádu,⁷⁶ nýbrž byla, jak jsme viděli, jednou z hlavních příčin pádu tohoto knížete. Což právě nejlépe ukazuje, kdo byl hlavním mocenským a politickým činitelem v té době u Obodriců.

Po smrti Slavomírově (821) udržel se na knížecím trůně obodrickém Dražkův syn Čedrag (Ceadragus, Ceadrogus), kterého západní letopisy nazývají — podobně jako jeho předchůdce — střídavě »*princeps*« nebo »*dux* Abodritorum«.⁷⁷ Jeho knížecí moc, kterou převzal po Slavomírovi, označují Einhardovy letopisy jako »moc královskou« (regia potestas).⁷⁸ Víme už, že Čedragovi dopomohl k vládě proti jeho předchůdci císař Ludvík Pobožný, který po předchozím jednání s poselstvem Obodriců (816) původně rozhodl (817), že Slavomír se má o knížecí vládu (regia potestas) rozdělit s Čedragem. Wachowski měl za to, že císař vydal toto rozhodnutí »ve shodě se zvyky lidu slovanského«. Císař Ludvík prý znal zvyková práva slovanská a řídil prý se jimi v poměrech s Velety i Obodrici.⁷⁹ Z pramenů plyne však s jistotou jen to, že císař znal *vůli obodrické šlechty* (primores) a že se touto vůlí řídil při rozhodování ve sporech o knížecí trůn obodrický, a to nejen za vlády Slavomírové r. 817, nýbrž i později r. 823 i 826 za panování Čedragova.

⁷⁴ *Annales Einhardi* a. 821 (MGH-SS I, 208): Sed quia Ceadragus, Abodritorum princeps, perfidiae et cuiusdam cum filiis Godofridi factae societatis notabatur, Sclaomir, aemulus eius, in patriam remittitur, qui cum in Saxoniam venisset, aegritudine debucuit, perceptoque baptismi sacramento, defunctus est. — Stejně *Annales Fuldenses* a. 821 (MGH-SS I, 357).

⁷⁵ K. Wachowski, op. cit., 106.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ *Annales Einhardi* a. 821, 823 (MGH-SS I, 208, 210): Abodritorus princeps: a. 826 (ib. I, 214): Ceadragum ducem suum. — *Annales Fuldenses* a. 821 (ib. I, 357): princeps Abodritorum.

⁷⁸ Srovn. pozn. 68, 71.

⁷⁹ K. Wachowski, op. cit., 106.

Čedrag ujal se knížecí vlády v Obodricku pravděpodobně teprve r. 819, když jeho předchůdce Slavomír byl od Franků zajat a odsouzen do vyhnanství. Nevíme přesně, do kdy vládl. V letopisech se setkáváme s jeho jménem naposledy r. 826, je však pravděpodobné, že pak vládl ještě řadu let. Teprve r. 844 objevuje se totiž v pramenech jiný kníže obodrický Gostimysl.

V prvním roce vlády Čedragovy (819) je patrná ještě silná závislost tohoto knížete na říši franské. Obodrici tehdy na rozkaz císaře Ludvíka pomáhali franskému chráněnci Haraldovi k návratu do Dánska, kde se chtěl Harald znovu pokusit o získání dánského trůnu.⁸⁰ V Dánsku vypukla tehdy mezi syny Godofridovými, dosud společně postupujícími, otevřená roztržka. Dva z nich byli ze země vypuzeni, ostatní dva se spojili s Haraldem, aby společně vládli. Císařský dvůr tomuto spojení nedůvěřoval a tušil v něm lstivé záměry.⁸¹ Proto pochopíme, že ztratil důvěru i k obodrickému knížeti Čedragovi, když se spojil s novými králi dánskými, z nichž dva byli ještě nedávno nepřáteli Franků a spojenci Slavomírovými proti císaři. Odtud tedy pocházely ony žaloby na Čedraga, které ho r. 821 obviňovaly ze zrady na císaři a ze spojení s Godofridovými syny. Odtud pocházelo i rozhodnutí císařovo poslati zpět do vlasti Slavomíra, který by dosedl na trůn obodrický místo zpronevěřilého Čedraga.⁸² Čedrag zřejmě, *upevnil svou vládu v zemi, dal se — podobně jako jeho předchůdce — v zahraniční politice na cestu samostatnou, nehodlaje trvale snášet franský protektorát.*

Každým způsobem byl *poměr mezi císařem a Čedragem od r. 821 napjatý.* Na obou stranách byla nedůvěra. R. 822 Sasové na rozkaz císařův vystavěli pevnost za Labem na místě zvaném Delbende, vypudivše odtud »Slovany«, kteří ono místo dříve obsadili. Do nové pevnosti byla vložena saská posádka proti útokům oněch Slovanů.⁸³ Jde tu patrně o *Obodrice*, kteří byli vypuzeni ze svých pohraničních posic nad řekou Delvenavou při saské hranici (limes saxonius), kde vyrostla nová saská pevnost střežící tuto hranici proti Slovanům.

Když r. 822 konal Ludvík Pobožný ve Frankfurtě nad Mohanem generální říšský sněm, při němž se mělo jednat zejména o východních částech říše, dostavila se tam k císaři s obvyklými dary poselstva »všech východních Slovanů«, t. j. Slovanů, kteří sousedili s říší franskou na východě. Mezi těmito poselstvy uvádějí letopisy výslovně také poselstvo Obodriců.⁸⁴ Ne-

⁸⁰ *Annales Einhardi* a. 819 (MGH-SS I, 206): Harioldus quoque iussu imperatoris ad naves suas per Abodritos reductus, in patriam, quasi regnum ibi accepturus, navigavit,...

⁸¹ *Annales Einhardi* a. 819, 821 (MGH-SS I, 206, 208). — Srov. L. Giesebrecht op. cit. 112, 113.

⁸² Srov. pozn. 74.

⁸³ *Annales Einhardi* a. 822 (MGH-SS I, 209): in loco cui Delbende nomen. — Srov. Adam Brem. II, 18 (ed. Schmeidler, 1917, 73): silva Delvunder, fluvius Delvunda.

⁸⁴ *Annales Einhardi* a. 822 (MGH-SS I, 209): In quo conventu omnium orientalium Sclavorum, id est Abodritorum, Soraborum, Wiltzorur, Beheimorum, Marvanorum, Praedencentorum... legationes cum muneribus ad se directas audivit.

víme však, byli-li to poslové Čedragovi nebo strany jemu nepřátelské, snad přívrženci nedávno zemřelého Slavomíra. Pro tuto druhou alternativu svědčí výtky činěné roku příštího (823) Čedragovi, že je Frankům nevěrný a že již dávno nenavštívil dvůr císařský.⁸⁵

Byly-li vztahy obodrického knížete k Frankům v té době velmi napjaté a plné vzájemné nedůvěry, byly jeho *vztahy k Veletům* přímo nepřátelské. Kolem r. 822 vypuklo opět staré záští mezi oběma severními skupinami polabských Slovanů. Veletský kníže Ljub vedl s Obodrici válku. Někde při východní hranici obodrické došlo k bitvě, v níž kníže Veletů padl.⁸⁶

V příštích několika letech máme příležitost nahlédnout poněkud do *vnitřních společenských poměrů Veletů i Obodriců*. Einhardovy letopisy nás dosti podrobně informují jednak o sporu mezi syny veletského knížete Ljuba o knížecí trůn veletský, jednak o sporu mezi obodrickým knížetem Čedragem a částí obodrické šlechty. V obojím sporu totiž vystupoval císař Ludvík jako vrchní rozhodčí.

V květnu r. 823 konal císař opět říšský sněm ve Frankfurtu. Mezi poselstvy »barbarů«, která se sem dostavila, ať už na rozkaz císařův nebo dobrovolně, byli také dva bratři Milgost a Čedodrag, knížata *Veletů*, kteří měli spor o trůn knížecí. Byli to synové veletského knížete *Ljuba*, který nedávno padl ve válce s Obodrici. Kníže Ljub se dělil o vládu (regnum) se svými bratry, ale jako nejstarší z nich měl vrchní vládu nad celou zemí. Po jeho smrti Veleti (populus Wiltzorum) si ustanovili za vrchního knížete (rex) Milgosta, protože byl starší. Když však tento kníže spravoval svěřené mu knížectví nehodně (parum digne), odňali mu vládu a hodnost velkoknížecí (regium honorem) svěřili mladšímu bratru. Z toho důvodu dostavili se nyní oba bratři na dvůr císařův. Císař oba vyslechl a když zjistil, že vůle lidu (gentis voluntas) se kloní ve prospěch mladšího bratra, rozhodl spor v jeho prospěch.⁸⁷

Z tohoto sporu i z jeho rozhodnutí je patrné, že svaz *Veletů* měl — podobně jako *Obodrici* — v té době již svá *ústřední knížata* a že tato hodnost

⁸⁵ *Annales Einhardi* a. 823 (ib. I, 210): Accusatus est... Ceadragus...

⁸⁶ Tamtéž: Qui (= veletský kníže Ljub) cum, commiso cum orientalibus Abodritis proelio, interisset, populus Wiltzorum filium eius Milegarsum... regem sibi constituit.

⁸⁷ *Annales Einhardi* a. 823 (MGH-SS I, 210): Mense maio conventus in eodem loco (= Franconofurd) habitus. In quo inter ceteras barbarorum legationes, quae vel iussae vel sua sponte venerunt, duo fratres, reges videlicet Wiltzorum, controversiam inter se de regno habentes, ad praesentiam imperatoris venerunt, quorum nomina sunt *Milegastus* (Millegastus, Meligastus, Milegatus) et *Cealadragus*, (Cealagragus, Cealadargus, Celeadragus). Erant idem filii Liubi regis Wiltzorum, qui licet cum fratribus suis regnum divisum teneret, tamen, propterea quod maior natu erat, ad eum totius regni summa pertinebat. Qui cum... interisset, populus Wiltzorum Milegastum, quia maior natu erat, regem sibi constituit; sed cum is secundum ritum gentis commissum sibi regnum parum digne administraret, illo abiecto, iuniori fratri regium honorem deferunt; quam ob causam ambo ad praesentiam imperatoris venerunt. Quos cum audisset, et gentis voluntatem proniorem in iunioris fratris honorem agnovisset, statuit, ut is delatum sibi a populo suo potestatem haberet, ambos tamen muneribus donatos et sacramento firmatos in patriam remisit. — Srov. též *Vita Hludowici Imp.* c. 36 (ib. II, 627).

byla již *dědičná* v určitém *rodě*. Volba tohoto vrchního knížete náležela sice lidu, avšak lid (*populus*) volil jen členy určitého rodu; tato »volba« byla tedy jen potvrzením dědického práva nástupcova. Zpravidla se stal vrchním knížetem svazu Veletů *nejstarší* člen panujícího rodu knížecího, jak tomu bylo v případě knížete Ljuba, jehož mladší bratři měli dílčí (údělná) knížectví pod vrchní vládou nejstaršího. Byly však, jak jsme viděli, i výjimky z tohoto pravidla posloupnosti. Nejstarší syn Ljubův byl zákrokem lidu veletského (*populus Wiltzorum*) odstraněn s trůnu ústředního knížete a tato hodnost byla svěřena mladšímu synovi. Starší literatura z toho usuzovala na existenci *lidových shromáždění* (věcí) u Veletů⁸⁸ v té době, avšak prameny to doložit nelze. Nevíme přesně, jakým způsobem tehdy rozhodoval veletský lid (*populus Wiltzorum*) o obsazení knížecího trůnu, ani kdo se tohoto rozhodování zúčastnil. Za tímto rozhodnutím lidu veletského lze však tušit zájmy veletské *aristokracie* (*primores, meliores*), nespokojené asi příliš despotickým výkonem vlády staršího syna Ljubova. Podobně i *obodrická* šlechta byla nespokojena r. 817 s vládou Slavomírovou, což vedlo k jeho pádu.⁸⁹ Je příznačné, že jak Obodrici, tak i Veleti se se svými stížnostmi a žalobami na vlastní knížata obraceli na císaře, který zpravidla uznal tyto stížnosti za oprávněné.

Je to patrné také ze žaloby, která byla na témže sněmu frankfurtském r. 823 vznesena proti obodrickému knížeti Čedragovi. Byla mu vytykána nevěrnost vůči Frankům a dlouhá nepřítomnost u dvora císařova. Einhard sice nepraví, kdo tu žalobu na Čedraga vznesl, ale i tu můžeme tušit zásah části domácí aristokracie obodrické, knížeti nepřátelské. Poněvadž Čedrag nebyl osobně přítomen na tomto sněmu frankfurtském, vyslal k němu císař posly, aby se před ním ospravedlnil. Obodrický kníže přijal toto poselstvo a vypravil k císaři »quosdam ex *primoribus* gentis suae«; ústy těchto svých poslů slíbil, že se k císaři dostaví příští zimu.⁹⁰ Tomuto slibu také dostál a přišel ještě téhož roku za císařem do Compiègne, opět se svými »předáky« (*cum quibusdam primoribus populi sui*). Dlouhou nepřítomnost u dvora císařského podařilo prý se mu důvodně ospravedlnit. Přestože v některých věcech zůstal prý podezřelý, rozhodl císař milostivě: nejen že ho nepotrestal, nýbrž ho ještě obdaroval a propustil ho, aby se vrátil do svého »království«. Toto císařovo rozhodnutí motivuje letopis výlučně zásluhami předků

⁸⁸ Srov. K. Wachowski, op. cit., 101.

⁸⁹ Srov. pozn. 71.

⁹⁰ *Annales Einhardi* a. 823 (MGH-SS I, 210): Accusatus est in eodem placito apud imperatorem Ceadragus, Abodritorum princeps, quod se erga partem Francorum parum fideliter ageret, et ad imperatoris praesentiam iam diu venire dissimulasset, propter quod ad eum legati directi sunt, cum quibus ille iterum quosdam ex primoribus gentis suae ad imperatorem misit, perque illorum verba promisit, se ad proximum hiemis tempus ad illius praesentiam esse venturum.

Čedragových, narážejí tím patrně na věrné služby, které jeho předchůdci Vlčan a Dražko konali Karlu Velikému.⁹¹

Ale ani pak neměl obodrický kníže doma pevnou půdu pod nohama. Příznivé rozhodnutí císařovo z r. 823 neuchránilo ho od nepřátelských činů se strany oné části domácí šlechty, které byl zřejmě nepohodlný. Necelé tři roky po onom rozhodnutí císařově objevili se v květnu 826 na říšském sněmu v Ingelheimu »quidam Abodritorum primores«, kteří žalovali na svého knížete u císaře. Z čeho ho obviňovali, se tentokráte nedovídáme. Prozatímní výsledek jejich žaloby byl, že Čedrag byl pod přísnými sankcemi obeslán na generální sněm říšský do Ingelheimu,⁹² kam se v říjnu téhož roku také dostavil. Tentokráte byl císař ve svém rozhodování opatrnější. Vyslechnuv obviněného Čedraga, zadržel ho na svém dvoře, kdežto ostatní Obodrice propustil. Mínění jsou tu zřejmě oni obodričtí »primores«, kteří doprovázeli obodrického knížete k císaři. Před svým konečným rozhodnutím vyslal císař k Obodricům (populus Abodritorum) posly, aby vyšetřili, přeje-li si lid (vulgus) vlády Čedragovy. Poslové se vrátili se zprávou, že onen národ (gens) je různého mínění o tom, má-li být Čedrag přijat za »krále« (rex), že však někteří »lepší a významnější« (meliores ac praestantiores) souhlasí s jeho přijetím. Císař pak, přijav od Čedraga rukojmí, dal ho znovu dosaditi na knížecí trůn obodrický.⁹³

V těchto zprávách oficiálních franských letopisů se rýsuje již dosti jasně složení obodrické společnosti i mocenské postavení jejich složek na počátku 9. století. Nad širokou masou obecného lidu (populus, vulgus) je tenká vrst-

⁹¹ *Annales Einhardi* a. 823 (ib. I, 211): Ceadragus, Abodritorum princeps, pollicitationibus suis adhibens fidem, cum quibusdam primoribus populi sui Compendium venit, dilatique per tot annos adventus sui rationem coram imperatore non improbabili reddidit. Qui licet in quibusdam causis culpabilis appareret, tamen propter merita parentum suorum non solum impunitus, verum muneribus donatus ad regnum redire permissus est.

⁹² *Annales Einhardi* a. 826 (ib. I, 214): Imperator... circa Kalendas Iunii ad Ingilunheim venit, habitoque ibi convento non modico, multas... legationes audivit et absolvit. Inter quas... et de Sclavorum regionibus quidam Abodritorum primores Ceadragum ducem suum accusantes. Accusabatur et Tunglo, unus de Soraborum primoribus, quod et ipse dicto audiens non esset. Quorum utrique denuntiatus est, quod si medio Octobrio ad Imperatoris generalem conventum venire distulisset, condignas perfidiae suae poenas esse daturum.

⁹³ *Annales Einhardi* a. 826 (ib., 215): Inde ad Ingilunheim medio Octobrio veniens, generalem ibi... populi sui conventum habuit, in quo et Ceadragum Abodritorum ducem, necnon et Tunglonem, qui apud eum perfidiae accusabantur, audivit: et Tunglonem quidem, accepto ab eo filio eius obside, domum redire permisit, Ceadragum vero, ceteris Abodritis dimissis, secum retinuit, missisque ad populum Abodritorum legatis, si eum sibi vulgus regnare vellet, perquirere iussit; ipse autem Aquasgrani, ubi hiemare constituerat, profectus est. Cumque legati, quos ad Abodritos miserat, reversi nuntiasent, variam gentis illius super rege suo recipiendo sententiam, meliores tamen ac praestantiores quosque de illius receptione concordare, acceptis ab eo quos imperaverat obsidibus, in regnum suum eum fecit restitui. — Srov. též stručný záznam ve *Vita Hludowici imp. c. 40* (ib. II, 629): Nam et duos duces, Ceadragum Abodritorum et Tunglonem Soraborum, cum accusantur, et probatio non satis clara emeretur, castigatos ad propria remisit.

va *aristokracie* (*primores, meliores, praestantiores*) a na vrcholu stojí *kníže* (*princeps, dux, rex*). V pramenech není ovšem zmínky o lidu *nesvobodném* (*otroci, rabové*). Onen »lid« (*populus, vulgus*), na jehož mínění záleželo císaři, než rozhodl o osudu Čedragově, musíme si nutně představit jako lid *svobodný*. Byl to zřejmě onen lid, který se ve starších dobách scházel na lidových shromážděních a za předsednictví kmenových náčelníků rozhodoval o otázkách obecné důležitosti, zejména také o volbě knížat. Tohoto lidu ptal se císař ústy svých poslů, zda si přeje Čedraga za knížete. Když však zjistil, že lid není jednotný a nedovede uplatnit svou vůli, rozhodl nakonec podle vůle *sjednocené kmenové aristokracie*, která souhlasila s návratem Čedragovým na trůn knížecí. Někdejší *politickou funkci lidu převzala tedy v té době již kmenová aristokracie* a podle jejího přání rozhodl císař o osudu obodrického knížete, který se nám takto jeví — aspoň po svém návratu na trůn knížecí r. 826 — ne již jako představitel veškerého svobodného lidu obodrického, nýbrž jako *representant jeho aristokratické špičky*, která si přála návratu *svého* knížete. Nevíme ovšem, jakým způsobem vyslanci císařovi zjišťovali skutečnou vůli obodrického lidu, zejména sešlo-li se tehdy nějaké lidové shromáždění, ať už vlastních Obodriců nebo snad celého svazu, ale za jisté musíme pokládat, že *lid obodrický* (*vulgus*) nedovedl uplatnit svou vůli v otázce politicky nad jiné důležité, kdo má být povolán za knížete, kdežto obodrická *aristokracie* (*meliiores*) to dovedla.

Je také velmi obtížné přesněji zjistit, z jakých složek se skládala ona tenká vrstva obodrické aristokracie, označovaná ve franských letopisech výrazy »*meliiores ac praestantiores*«. Jde tu o synonyma nebo skrývají se za těmito dvěma výrazy různé pojmy? Wachowski soudil, že slova »*primores*« a »*meliiores*« jsou synonyma a »označují knížata plemen, sjednocených Obodrici«, kdežto »*praestantiores*« byli prý »pravděpodobně náčelníky bohatších rodů, kteří měli vlivy mezi svými soukmenovci«; odtud prý jim dal Einhard název »*praestantiores*«. ⁹⁴ Lowmianski poukázal správně na to, že v historiografii se projevují tendence interpretovat psané zprávy o vyšší kategorii lidu bez náležitého zřetele k momentu *třídnímu*; buď se v ní vidí jediné náčelníci rodoví či teritoriální, anebo též hodnostáři státní či členové knížecích družin. ⁹⁵

Nejsem přesvědčen o tom, že by letopis byl záměrně použil výrazů »*primores*« a »*meliiores*« pro označení *nejvyšší* aristokracie kmenové (kmenových knížat), kdežto termín »*praestantiores*« pro označení *nižší* šlechty (náčelníků bohatších rodů). Jeho časté užívání výrazu »*primores*« pro obodrické *velmože*, ať už vystupovali před císařem v úloze poslů či průvodců knížete nebo žalobců proti němu, svědčí spíše o tom, že tento výraz ne-

⁹⁴ K. Wachowski, op. cit., 107–108.

⁹⁵ H. Lowmianski, op. cit. 97.

zahrnuje jen domnělou nejvyšší aristokracii kmenovou, t. j. kmenová knížata. Totéž platí o výrazu »meliores«. Po mém soudu není důvodu se domnívat, že by v povšechném obratu »meliores ac praestantiores« slovem »meliores« byli označeni náčelníci *kmenů*, kdežto výrazem »praestantiores« náčelníci bohatších a vlivnějších *rodů*. Jde tu spíše o *synonyma*, která mají plněji vyjádřit povahu i společnou hospodářskou základnu oné *vyšší společenské vrstvy*, která — ať už pocházela ze starých rodů někdejších kmenových knížat, nebo z jiných bohatých a politicky vlivných rodů — soustřeďovala v té době ve svých rukou moc nad masou ostatního lidu (*populus, vulgus*) a z pouhé společenské vrstvy přerůstala tak ve společenskou *třidu raných feudálů* v čele s *knížetem* jako svým *nejvyšším představitelem*.

Upevňování moci ústředního knížete neobešlo se ovšem bez vnitřních rozporů a třenic mezi ním a částí kmenové aristokracie, jak jsme to viděli ze žalob oněch »primores« na Slavomíra i Čedraga, ale v zásadních otázkách a v rozhodujících chvílích postupovala tato šlechta ve shodě se svým knížetem, vykonávajíc zároveň s ním vládu nad ostatním lidem. Hospodářskou základnou této vládnoucí třídy raně feudální a hlavní oporou její politické moci bylo *vlastnictví půdy*, obdělávané pomocí lidí nevolných nebo závislých. H. Łowmiański poukázal nedávno právem na to, že samostatnost šlechty (*comites, nobiles*), kterou pozorujeme v pozdějších fázích rozvoje státnosti, tkví svými kořeny v době kmenové, má však *základy materiální*, podobné pozdějším, neboť již *kmenová aristokracie vděčila za svůj význam ve velké míře držbě pozemkové*.⁹⁶ Ze zpráv pramenů z první poloviny 9. století nemůžeme ovšem ještě posoudit *rozsah* této držby u obodrických »primores« či »meliores«, avšak rodový charakter polabské aristokracie, v pramenech již od konce 8. století doložený, svědčí o existenci *trvalého základu materiálního*, kterým v té době mohl býti jedině majetek *pozemkový*. Bez takového majetku přecházejícího z generace na generaci nebylo by lze vysvětlit udržení rodové kontinuity této aristokracie a její politické moci v raně feudálním státě.⁹⁷

Z druhé poloviny vlády Ludvíka Pobožného máme málo zpráv o Obodricích a polabských Slovanech vůbec, což souvisí nepochybně s četnými spory mezi tímto panovníkem a jeho syny, které jsou v té době hlavním thematem západních letopisů. Když r. 832 Ludvík, řečený Němec, povstal proti svému otci, byli do této vzpoury strženi i polabští Slované (*Sclavi*).⁹⁸ Byly to pravděpodobně některé kmeny srbské západně od Čech. Na Obodrice tu po mém soudu nelze myslet.

⁹⁶ H. Łowmiański, op. cit. 102—103.

⁹⁷ Podobně H. Łowmiański, op. cit., 103.

⁹⁸ *Annales Bertiniani* a. 832 (MGH-SS I, 425): ... perventum est ad aures... imperatoris, Ludovicum cum omnibus Baiocariis, liberis et servis, et Sclavis, quos ad se vocare poterat, Alamaniam... ingredi velle, eamque vastare et diripere ac suo regno adunare...

Kolem r. 838 polabští Slované (Sclavi) společně s dánskými vikingsy přepadali severní břehy franské říše.⁹⁹ Zde třeba myslet v první řadě na *Obodrice*, kteří měli k Dánům nejbližší a kteří také politicky s nimi byli již od dřívějšího sblížení. Tento výklad podporuje i zpráva, že dánský král Horich za schytání pirátů žádal po císaři postoupení Fríska a *Obodricka*, patrně hlavní domoviny námořních pirátů. Jeho návrh císař ovšem zamítl.¹⁰⁰

R. 838 byli vysláni proti Obodricům a Veletům hrabata Adalgar a Egilo, aby potlačili jejich povstání. Oba se vrátili ke dvoru císařskému s rukojmími a hlásili, že povstalci byli pokořeni.¹⁰¹ Ve skutečnosti však klid nad Labí nebyl. V létě příštího roku (839) bylo celé Polabí ve zbrani proti říši franské. Saská, durinská a východofranská vojska vytrhla toho roku současně proti *Srbům* a *Veletům*, kteří vypálili před nedávnem v marce srbské několik vsí, jakož i proti *Obodricům* a *Liňanům*, kteří se rovněž bouřili proti Frankům. Saská vojska měla úspěch zejména v bojích se srbským kmenem Kolediců, kteří byli poraženi a jejich kníže Čimislav (Cimusclus) zabit. Naproti tomu o výsledku výpravy proti Obodricům a Liňanům letopisy mlčí.¹⁰² Skutečnost, že Liňané se tu uvádějí vedle Obodriců i vedle Veletů, svědčí pro domněnku, že Liňané byli v té době samostatní, t. j. nebyli v žádném z obou svazů. Kdy a jak se tentokráte osamostatnili od Obodriců, není známo.

Ze shora zmíněných událostí z druhé poloviny vlády Ludvíka Pobožného lze soudit, že Obodrici v té době již nebyli spojenci říše franské, jako kdysi za panování knížat Vlčana a Dražka; už od dob Slavomírových se jejich závislost na říši značně uvolnila. Jeho nástupce Čedrag provozoval samostatnou zahraniční politiku, pro říši franskou často nepříznivou, jak je patrné ze žalob, které byly na něho vznášeny u císařského dvora. V této relativní nezávislosti na říši franské setrvali pak Obodrici, jak se zdá, až do smrti Ludvíka Pobožného (840), resp. až do r. 844. I tato *samostatná zahraniční politika obodrických knížat* po r. 817 výmluvně dokresluje obraz společenského zřízení Obodriců, které se v té době z původně volného svazu kmenového proměňovalo v raně feudální organizaci státní.

⁹⁹ *Annales Bertiniani* a. 839 (ib. I, 435): *adverus Danorum Sclavorumque, qui ferebantur, incursus...*

¹⁰⁰ *Annales Bertiniani* a. 838 (ib. I, 432): *Ubi etiam missi Horich venientes, piratarum, in nostros fines dudum irruentium maximos a se ob imperatoris fidelitatem captos atque interfici iussos retulerunt, petentes insuper sibi dari Frisianos atque Abodritos.*

¹⁰¹ *Annales Bertiniani* a. 838 (ib. I, 432): *Adalgarius et Egilo comes, ad Abodritos et Wilzos a fide deficientes dudum directi, reversi sunt, adductis secum obsidibus imperatori deinceps subditos fore nuntiantes.*

¹⁰² *Annales Bertiniani* a. 839 (ib. I, 436): *dispositis... Saxonum adversus Soraborum et Wiltzorum incursiones, qui nuper quasdam ipsius marchae Saxoniae villas incendio cremaverant, et Austrasiorum Toringorumque contra Abodritorum et qui dicuntur Linones defectiones, expeditionibus... Saxones interea contra Sorabos qui Colodici vocantur, apud Kesigesbruch dimicantes... victoriam adepti sunt, regeque ipsorum Cimusclo interfecto, eandem urbem et undecim castella ceperunt; receptis etiam sacramentis a rege inter eosdem tumultus repente creato, insuper obsidibus, multam terrae indixerunt.*

Důležitým prostředkem, kterým se tato vnitřní proměna uskutečňovala, byla *silná vojenská moc ústředních knížat obodrických*, která daleko převyšovala vojenskou moc jednotlivých kmenových náčelníků obodrických. Z nich se snad někteří udrželi ještě z dřívějších dob, avšak nyní byli zcela podřízeni vládě ústředního knížete. Vojenská i politická moc knížat Slavomíra i Čedraga opírala se pravděpodobně o silnou knížecí *družinu*, jak je patrné zejména z útočných akcí Slavomírových a Čedragových, namířených proti říši franské. Své družiny mohla tato knížata použít nejen proti zevnímu nepříteli, nýbrž i proti vlastnímu lidu. Právě tato družina pomáhala jim odstraňovat starý vliv předstátních lidových shromáždění, jejichž nemo-houcnost je jasně patrná r. 826 při rozhodování Obodriců o návratu knížete Čedraga na trůn.

Část měšťanské historiografie, která ovšem vycházela ze zcela jiného pojetí státu, nebyla daleka pravdy, když před půl stoletím zdůrazňovala, že knížectví obodrické mělo v době, o níž jednáme, charakter *»vojenské monarchie«*, a že četné války, které vedli Obodrici na vlastní pěst nebo ve spojení s Franky a na jejich rozkaz, vycvičily *stálou družinu knížecí*, která byla významnou podporou vlády monarchické.¹⁰³ Tato část nauky si správně všimla, že v poměrech vnějších vystupovala obodrická knížata Vlčan, Dražko i Slavomír bez účasti rady nižších knížat nebo lidového shromáždění, a že jejich poměr k lidu nebyl dobrý.¹⁰⁴ Už v předchozí kapitole jsme viděli, jak kníže Dražko, poražený od Dánů r. 808, nemohl již důvěřovat vlastnímu lidu a musel opustit zemi. Podobně ani kníže Slavomír neměl dobrý poměr k lidu, jak lze soudit z jeho despotické vlády v letech 817—819. Ani za vládou Čedragovou nestál však, jak ukazují události z r. 826, jednomyslně obodrický lid (*vulgus, populus*), nýbrž jen obodrická aristokracie (*meliores ac praestantiores*), která měla tehdy již význačný podíl na státní moci.

Z toho všeho je patrné, že *období t. zv. vojenské demokracie*, v němž hlavními orgány vyvinuté rodové společnosti byli vojevůdce, rada a lidové shromáždění, *bylo u Obodriců v 9. století již dávno přežitou formou společenské organisace*. Je známo, že časté loupeživé války, vedené v období t. zv. vojenské demokracie, zvýšily moc nejvyššího vojenského velitele právě tak jako moc podvelitelů, při čemž *zvyk* volit nástupce z *téže rodiny* přešel znenáhla v *»dědičnost, nejprve trpěnou, potom uplatňovanou, konečně usurpovanou«* a stal se základem dědičného království i dědičné šlechty.¹⁰⁵ Tak tomu bylo také u Obodriců. V první polovině 9. století můžeme u jejich ústředních knížat plným právem mluvit aspoň o dědičnosti *»uplatňované«*, ne-li přímo již *»usurpované«*, jak o tom svědčí uplatňování dědičných nároků na knížectví obodrické Čedragem, synem knížete Dražka,

¹⁰³ K. Wachowski, op. cit., 105.

¹⁰⁴ Tamtéž, 105.

¹⁰⁵ B. Engels, op. cit., 147—148.

a to přímo u dvora císařského (817, 819). Čedrag měl zřejmě jako Dražkův syn (prameny právě v této souvislosti toto příbuzenství zdůrazňují) podle tehdejších právních názorů, resp. zvykového práva, nárok na nástupnictví na trůn po svém otci a tento nárok uplatnil proti Slavomírovi pomocí císaře Ludvíka, který se patrně již při svém rozhodnutí z r. 817 řídil míněním obodrické šlechty, stejně jako později při svém rozhodování o žalobách na Čedraga (823, 826).

Podle toho, co bylo shora řečeno, lze uzavřít, že knížectví obodrické bylo v první polovině 9. století raně *feudálním knížectvím, dědičným o panující dynastií knížat Dražka a Čedraga*, k níž patřil snad i předchůdce Dražkův Vlčan a předchůdce Čedragův Slavomír. V čele tohoto knížectví stál *ústřední kníže*, opírající se o dobře vycvičenou družinu. Náčelníci jednotlivých kmenů, které vytvořily svaz Obodriců a později raně feudální knížectví obodrické, ztratili v té době již svůj původní význam, který měli kdysi ve zřízení rodově kmenovém, a splynuli s ostatními náčelníky bohatých a vlivných rodů ve společnou kategorii *raně feudální aristokracie*, nazývané v pramenech promiscue »primores, meliores, praestantiores«. I když postavení těchto osob mohlo být v jednotlivostech různé jak co do moci a bohatství, tak zejména co do vlivu na věci veřejné, měli přece všichni členové této vyšší kategorie společný znak *v držbě rozsáhlého majetku pozemkového*, který byl nepostradatelnou materiální základnou raně feudální šlechty a který vtiskoval celé této kategorii »velmožů« v čele s knížetem charakter společenské *třídy*. V jejich rukou se soustřeďoval hlavní výrobní prostředek feudalismu: půda, obdělávaná převážně prací lidí závislých nebo nevolných. Již v této nejranější době feudalismu dochází v obodrickém knížectví k občasným *neshodám uvnitř třídy raných feudálů*, zejména mezi knížetem a jeho »primores«, v celku však vystupuje již tato vládnoucí třída *jednotně proti ostatnímu lidu*, který postupně ztrácí svá politická práva ve prospěch šlechty a knížete.

Do tohoto vnitřního centralizačního a feudalizačního procesu státotvorného zasahuje *zvenčící* mohutná říše franská, která z počátku podporuje vzrůst moci ústředních knížat obodrických proti náčelníkům jednotlivých kmenů, protože potřebuje vojensky silné panovníky Obodriců jako spojence proti Sasům, Veletům i Dánům. Jakmile však tato potřeba pomine, politika franských králů se ihned mění. Přílišná moc ústředních knížat obodrických stává se jim nepohodlnou a nebezpečnou (případ Slavomírův). Změnu franské politiky vůči Obodricům a jejich knížatům lze pozorovat již od posledních let panování Karla Velikého. Ludvík Pobožný snaží se již zcela zřetelně zeslabit moc ústředního knížete obodrického rozdělením této moci mezi Slavomíra a Čedraga. Když tento pokus selhává, podporuje císař kmenové náčelníky a ostatní aristokracii obodrickou proti knížeti Čedragovi, aby jeho

moc co nejvíce omezil. Tuto politiku založenou na hesle »Divide et impera« pěstují pak s úspěchem i pozdější králové východofranští.

III. OBODRICI V DOBĚ OD ROZDĚLENÍ ŘÍŠE FRANSKÉ (843) DO KONCE 9. STOLETÍ

Po úporných bojích synů Ludvíka Pobožného o dědictví po otci byla říše franská smlouvou verdunskou (843) rozdělena mezi tři bratry tak, že Lothar dostal Itálii a střed říše, Karel Holý románský západ (t. zv. říši západo-franskou) a Ludvík Němec germánský východ s právem na poplatek slovan-ský (t. zv. říši východofranskou). Právo na poplatek ze slovanského Polabí bylo ovšem tehdy pouhým »nudum ius«, jemuž bylo třeba teprve zjednat platnost vojenskou mocí.

Hned v létě 844 podnikl Ludvík Němec úspěšnou vojenskou výpravu proti *Obodricum*, při níž byl — jak všechny prameny souhlasně udávají — zabit jejich kníže *Gostimysl*.¹⁰⁶ Všechny prameny také souhlasně nazývají tohoto knížete »rex«, z čehož lze soudit, že šlo o »ústředního« neboli »velkého« knížete Obodriců. Nápadné je toto označení (rex) zejména v letopisech Fuldských, které jinak užívají pro knížata Slovanů důsledně názvu »dux«.

Pokud jde o výsledek této Ludvíkovy výpravy proti Obodricům, zejména o uspořádání jejich *vnitřních poměrů*, zprávy jednotlivých letopisů se značně rozcházejí. Začneme s *Annály Fuldskými*, které jsou vlastně pokračováním oficiálních letopisů říše franské (*Annales regni Francorum*) na půdě východofranské. Jejich zpráva k r. 844 zní: »Hludowicus Abodritos defectionem molientes bello perdomuit, occiso rege eorum Gotzomíuzli, *terramque illorum et populum sibi divinitus subiugatum per duces ordinavit*«. Podle této zprávy Ludvík Němec porazil Obodrice ve válce, zabil jejich »krále« Gostimysla a podrobenou zemi i lid rozdělil mezi »knížata« (duces). Jedině Fuldské letopisy výslovně mluví o *Obodricích* a rozlišují při tom terminologicky i věcně jejich *ústředního knížete* (rex) a *nižší knížata* (duces). Podle letopisů *Xantenských* táhl r. 844 král Ludvík s vojskem proti »polabským Slovanům« (in Winithos), kde »jeden z jejich králů, jménem Gestimus«, zahynul, kdežto »ostatní« (sc. králové) přišli ke králi Ludvíkovi slibující mu věrnost, kterou prý však ihned porušili, jakmile Ludvík od-táhl.¹⁰⁷ Pozdější skupina letopisů (*Annales Hildesheimenses*, *Quedlinburgen-*

¹⁰⁶ *Annales Fuldenses* a. 844 (MGH-SS I, 364): Gotzomíuzl, Goztomíuzl, Gozzomíul, Gozzomuil. — *Annales Xantenses* a. 844 (ib. II, 228): Gestimus. — *Annales Hildesheimenses*, *Quedlinburgenses*, *Weissenburgenses*, *Lamberti* a. 844 (ib. III, 46): Gestimulus. — Srov. též *Annales Bertiniani* a. 844 (ib. I, 441), které však knížete Gostimysla nejmenují.

¹⁰⁷ *Annales Xantenses* a. 844 (MGH-SS II, 228): Eodem tempore Ludewicus rex perrexit in Winithos cum exercitu. Ibique unus ex regibus eorum interiit, Gestimus nomine, reliqui vero fidem prebentes venerunt ad eum. Quam illo absente statim mentientes.

ses, *Weissenburgenses*, *Lamperti*) mluví buď jen o zabití »krále Slovanů« Gostimysla (Gestimulus) nebo též o podrobení »ostatních králů« (sc. slovanských), přičítajíce toto vítězství Ludvíkovo zřejmým nedopatřením králi Lotharovi.¹⁰⁸ Nejméně určitou zprávu mají dvorské letopisy západofranské, zvané *Annales Bertiniani*, které zmíněnou událost zaznamenaly takto: »Hludovicus, rex Germanorum, populos Sclavorum et terras aggressus, quosdam in deditionem cepit, quosdam interfecit, omnes pene illaram partium regulos sibi aut vi aut gratia subegit.«¹⁰⁹

Již K. Wachowski si všiml rozporu těchto zpráv, z nichž jedině letopisy Fuldské jasně rozlišují postavení Gostimysla jako »velkého knížete« (rex) od ostatních knížat obodrických (duces), zatím co ostatní letopisy mluví o Gostimyslovi jen jako o jednom z »králů« (reges), resp. »malých králů« (reguli) slovanských. Tento rozpor vysvětlil Wachowski tak, že většina západních kronikářů nerozuměla státním organisacím slovanským. Jako r. 789 veletského Dragovita, tak prý o několik desítek let později obodrického Gostimysla pokládala většina letopisců za jednoho z více »králů« (reges, reguli) obodrických.¹¹⁰ Zmíněný rozpor je po mém soudu jen zdánlivý. Jedině letopisy Fuldské mluví totiž konkrétně o Obodricích a činí rozdíl mezi jejich »králem« (rex) Gostimyslem a jejich »knížaty« (duces). Všechny ostatní shora citované annály se zmiňují povšechně o výpravě proti »Slovanům« (in Sclaviam, in Winithos a pod.), při čemž Gostimysla označují za jednoho z »králů« (reges, reguli) slovanských vůbec (nikoliv jen obodrických).

Wachowskému jest ovšem dáti za pravdu v tom, že Fuldské letopisy jsou o věci nejlépe informovány. Jejich citovanou zprávu k r. 844 lze — se zřetelem ke zprávám ostatních letopisů shora uvedených — nejlépe vyložit tak, že Gostimysl byl skutečně »velkým« čili ústředním knížetem Obodriců, t. j. nástupcem Vlčanovým, Dražkovým, Slavomírovým a Čedragovým na knížecím trůnu Obodriců (nevíme ovšem, zdali byl bezprostředním nástupcem Čedragovým, neboť poslední zpráva o Čedragovi je z r. 826), a že se podobně jako už někteří jeho předchůdci (Slavomír, Čedrag) snažil zbavit se tíživé závislosti na říši franské (nyní východofranské). To jest ona »defectio«, o níž usílovali podle Fuldských letopisů Obodrici a která byla podle nich příčinou válečné výpravy Ludvíkovy proti nim. V jedné věci je tu však přece jen rozdíl proti poměrům z doby Karla Velikého a

¹⁰⁸ *Annales Hildesheimenses* a. 844 (MGH-SS III, 46): Lotharius rex cum orientalibus Francis venit in Sclaviam, et eorum regem Gestimulum occidit ceterosque sibi subegit. — Stejně *Annales Quedlinburgenses* (ib. III, 46), ve směr. a. 844. — Podobně *Annales Weissenburgenses* (ib. III, 47): Lutharius rex regem Sclavorum Gestimulum occidit, ceterosque sibi subegit. — Nejstručněji *Annales Lamberti* (ib. III, 47): Lutharius rex regem Sclavorum Gestimulum occidit.

¹⁰⁹ *Annales Bertiniani cont.* (Prudentii Trecensis annales) a. 844 (ib. I, 441).

¹¹⁰ K. Wachowski, op. cit., 109.

Ludvíka Pobožného. Tehdy vykonávala ústřední knížata Obodriců (s výjimkou vlády Slavomírovy v letech 817—819) vrchní moc nad celým územím Obodriců za souhlasu franských králů, resp. římských císařů a často za přímé podpory jejich, v r. 844 však, jak se zdá, vykonával Gostimysl tutéž moc *bez svolení krále východofranského*, neboť poměr fransko-obodrický byl již za panování Ludvíka Pobožného napjatý a na sklonku jeho vlády přímo nepřátelský. Je tedy velmi pravděpodobné, že se ona »vzpoura« (defectio) Obodriců, o níž mluví Fuldské letopisy k r. 844, datuje již od sklonku vlády Ludvíka Pobožného.

Když hlavní vojsko obodrické bylo r. 844 poraženo a ústřední kníže Obodriců Gostimysl padl v boji, nemohli se náčelníci jednotlivých kmenů obodrických (duces) brániti déle přesile německé. Proto se vzdali Ludvíkovi Němci bez dalšího boje a slíbili mu poslušnost. Těm, kteří tak učinili, ponechal Ludvík jejich dosavadní vládu v zemi, což vyjadřují Fuldské letopisy obratem »*terram illorum et populum . . . per duces ordinavit*«. Z této zprávy lze pak soudit, že Ludvík Němec po porážce Obodriců a pádu Gostimyslově *neobnovil* v Obodricku *vládu ústředního knížete*, nýbrž *ponechal tam při vládě jednotlivé domácí náčelníky* (nižší knížata, duces), kteří byli dříve poddáni ústřednímu knížeti Gostimyslovi, kdežto po jeho pádu byli podrobeni přímo východofranskému králi.

Z toho je patrné, že král Ludvík Němec podnikl r. 844 nebezpečný útok na *jednotu obodrického státu*. »Království« (regnum) Obodriců vzniklo, jak víme, za přímé podpory Karla Velikého; podle jeho intencí mělo být důležitým nástrojem franské politiky zahraniční, zejména v zápase říše se Sasy, Velety a Dány. Když se nyní tento nástroj franské politiky obrátil proti Frankům, rozhodl se vnuk Karla Velikého jej zničit. Použil k tomu metody rozkladné. Ono rozdělení země Obodriců na drobná knížectví (ordinatio per duces) mělo učinit konec velkému knížectví obodrickému, s nímž se setkáváme v pramenech od sklonku 8. století nepřetržitě až do r. 844.

Lze z toho však usuzovat, že stát obodrický jako celek r. 844 definitivně zanikl? Nikoliv, neboť další zprávy ukazují jasně, že politika Ludvíka Němce měla jen dočasný úspěch a že ústřední vláda velkoknížecí byla u Obodriců opět obnovena. Nevíme však přesně, kdy k tomu došlo a za jakých okolností.

R. 858 rozhodl Ludvík Němec, aby proti Slovanům byla vypravěna tři vojska: jedno na Moravu proti knížeti Rastislavovi, druhé proti *Obodricům a Liňanům*, třetí proti Srbům.¹¹¹ Už z toho je patrné, že uspořádání vnitř-

¹¹¹ *Annales Fuldenses* a. 858 (MGH-SS I, 371): (Rex) decrevit tres exercitus in diversos regni sui terminos esse mittendos; unum quidem per Karlomannum, filium suum seniore, in Sclavos Marahenses contra Rastizen, alterum vero per Hludowicum, filium suum minorem, in Abodritos et Linones; tercium autem per Thachulfum in Sorabos dicto oboedire nolentes, ut sedatis extrinsecus adversariorum tumultibus, facilius intrinsecus regni gubernacula disponderet.

ních poměrů obodrických z r. 844, zejména rozdělení země na drobná knížectví (*ordinatio per duces*), nemělo dlouhého trvání. V této souvislosti se však nedovídáme ještě nic určitého o tom, kdo tehdy u Obodriců vládl. Skutečnost, že se letopisy nezmiňují výslovně o knížeti Obodriců, kdežto u Moravanů jmenují jejich knížete Rastislava (*Rastizen*), není ještě důkazem, že Obodrici tehdy ústředního knížete neměli a že jejich země byla rozdělena dosud na několik knížectví (*per duces*), jak tomu bylo r. 844. Spíše se zdá, že Obodrici vystupují již ve zprávě k r. 858 jako *politický celek* — stejně jako v dobách starších — a ve spojení s nimi se objevuje opět jméno *Liňanů*, což připomíná zřejmě staré poměry. Ze zprávy lze soudit, že Obodrici i Liňané byli tehdy ve válečném stavu s Ludvíkem Němcem. Nelze z ní však vyčíst, zda Liňané tvořili tehdy s Obodrici *jeden* politický celek (v tomto případě *stát*), či byli-li pouhými jejich *spojenci*, tvořící s nimi jen dočasný vojenský svaz. Zdá se, že z plánovaných tří výprav bylo uskutečněno jedině tažení proti Obodricům;¹¹² nevíme však, jaký byl jeho výsledek.

R. 862 vypravil se Ludvík Němec s vojskem proti Obodricům. Tenkrát vládl u nich kníže *Dabomysl*, který se v letopisech Fuldských označuje jako *»dux«*, v *Annales Bertiniani* jako *»regulus«*.¹¹³ Mám za to, že i tu jde o *ústředního knížete* Obodriců, jakým byl r. 844 *Gostimysl*. Skutečnost, že tohoto nazývají Fuldské letopisy *»rex«*, kdežto onoho označují *»dux«*, není po mém soudu tak rozhodná jako fakt, že prameny mluví r. 862 o Obodricích zase jako o *politickém celku*, při čemž uvádějí jen jediného jejich knížete *Dabomysla*. Zprávy o *výsledku* této války se sice neshodují, souhlasně však potvrzují, že kníže *Dabomysl* byl přinucen, aby dal Ludvíkovi rukojmí. Ze zpráv plyne dále jasně, že se kníže *Dabomysl* r. 862 udržel při vládě a že tedy *vláda velkoknížecí u Obodriců tehdy ještě trvala*.

Jak se dále vyvíjely vnitřní poměry v knížectví obodrickém, nemůžeme přesněji sledovat, neboť zprávy o Obodricích z poslední třetiny 9. století jsou velmi řídké. Nedovídáme se z nich nic o společenských poměrech Obodriců, ba neznáme ani jména knížat, kteří jim v té době vládli.

K r. 867 se dovídáme, že Ludvík Němec vyslal svého syna Ludvíka s voj-

¹¹² Srov. *Annales Hildesheimenses* a. 858 (ib. III, 48): *Ludowicus filium suum Ludowicum cum magno exercitu misit ad Abodritos*. — Podobně *Annales Quedlinburgenses* (ib. III, 48), *Weissenburgenses* (ib. III, 49) a *Annales Lamberti* (ib. III, 49), vesměs a. 858.

¹¹³ *Annales Fuldenses* a. 862 (ib. I, 374): *Eodem quoque anno rex, ducto in Abodritos exercitu, ducem eorum Tabomiuizlem (Tabomulzlem, Tabomuizilem, Tabamuizilem) rebellantem, dicto obedire et filium suum cum aliis obsidibus dare coegit*. — *Annales Bertiniani* cont. (*Hincmari Remensis annales*) a. 862 (ib. I, 458): *Hludowicus, rex Germaniae, Lotharium nepotem suum . . . petit ut cum eo contra Winidos, qui appellantur [. . . .], adversus eorum regulum [. . . .] cum apparatu hostili pergat, qui se primum iturum promisit, post vero a promissione sua defecit. Hludowicus autem, relicto in patria filio Carolo Hludowicum filium suum secum ducens, aggreditur Winidos; unde amissis quibusdam primoribus et nihil prospere gestis sub obtentu obsidum ad Francofurt palatium . . . revertitur*. — Místa v hranatých závorkách (jméno Obodriců a jejich knížete *Dabomysla*) jsou v textu těchto letopisů vynechána.

skem saským a durinským proti Obodriticům, kteří asi tehdy znovu povstali proti říši franské. Král Ludvík tehdy vydal rozkaz, aby i jiné kmeny se připravily vytrhnout do pole pro případ potřeby.¹¹⁴ Z toho lze soudit, že povstání při dolním Labi nabylo tehdy dosti povážlivých rozměrů.

Potom se o Obodricích z letopisů delší dobu nic nedovídáme, což souvisí patrně s jejich poměrnou nezávislostí na říši východofranské po smrti Ludvíka Němce v době slabých vlád Ludvíka III. (876—882) a Karla Tlustého (882—887). Teprve za vlády Arnulfovy (887—899) slyšíme o nich opět. R. 889 konal tento král říšský sněm ve Forchheimu, na němž bylo rozhodnuto podniknout válečnou výpravu proti Obodriticům, k níž ještě téhož roku došlo. Velké vojsko, s nímž se Arnulf proti nim vypravil, však mnoho nepořídilo. Král byl nucen vojsko rozpustit a zachránit se rychlým pochodem do Frankfurtu.¹¹⁵ Tato zpráva svědčí nejen o slabosti říše východofranské na sklonku 9. století, nýbrž zároveň také o značné síle odporu Obodriců, kteří dovedli uhájit svou samostatnost. Už Šafařík z této zprávy právem vyvozoval, že »Bodrci vydobyli sobě úplné neodvislosti, jíž až do času Jindřicha I. požívali«.¹¹⁶

Tomuto závěru nijak neodporuje zpráva Fuldských annálů k r. 895, podle níž Arnulf přijal tehdy na svém dvoře v Salci posly Obodriců, kteří mu přinesli obvyklé dary se žádostí o mír, jíž prý král bez prodlení vyhověl.¹¹⁷ O nějakém závazku k poplatnosti se v této zprávě nic nepraví. O dalších vztazích Obodriců k říši východofranské až do smrti Arnulfovy (899) již nic neslyšíme a sotva můžeme předpokládat, že by se tento poměr nějak změnil za jeho nástupců Ludvíka IV., řečeného Dítě (899—911), a Konráda I. (911—918), kteří nedovedli již pozvednout upadlou převahu Němců ve slovanském Polabí.

O *vnitřních* poměrech obodrického státu ve druhé polovině 9. století nedovídáme se ze shora citovaných zpráv letopisných téměř nic. V literatuře se běžně setkáváme s názorem, že stát obodrický, podobně jako veletský, nezachoval v této době svou organizaci. Tento názor zastává zejména Wachowski. Poukazuje na to, že v polovině 10. století setkáváme se u Obo-

¹¹⁴ *Annales Bertiniani* a. 867 (ib. I, 474): Hludowicus, rex Germaniae, Hludowicum filium suum cum Saxonibus et Turingis adversus Abodritos hostiliter dirigit, et reliquum populum regni sui paratum esse praecipit, quatenus mox, ut ipse iusserit, praeparati movere hostiliter possint.

¹¹⁵ *Annales Fuldenses* a. 889 (ib. I, 406): Exeunte mense Maio rex apud villam quae dicitur Forahheim generalem conventum habuit.... Inde itaque edictum est in exercitum ire ad Obodritos; sed ante placitum curte regia Franconofurt haberi cum Francis regi complacuit. Perventum est igitur, sicut antea dispositum erat, ad Obodritos cum maximo exercitu. Sed tamen ibi parumper rebus prospere gestis, rex, data exercitui licentia, ad Franconofurt celeri festinatione reversus est.

¹¹⁶ P. J. Šafařík, op. cit., 850.

¹¹⁷ *Annales Fuldenses* a. 895 (ib. I, 411): Legatos Obodritorum curte regia Salz munera secum deferentes, ad regem pacifica optantes pervenerunt, quos rex, ut audivit sine mora postulata annuens, et abire permisit.

driců s »několika knížectvími na sobě nezávislými«, z čehož usuzuje, že »vláda velkoknížecí upadla«. Podle jeho názoru *úpadek velkoknížecí vlády u Obodriců* nastal již *ve druhé polovině 9. století*. Dávné velké knížectví Obodriců rozdrobilo prý se tehdy na »několik knížectví, odpovídajících pravděpodobně dávným kmenům (plemenům)«. ¹¹⁸ Tento názor, který přijala od Wachowského řada pozdějších významných badatelů, ovlivnil i L. N i e d e r l a. ¹¹⁹ O jeho správnosti mám vážné pochybnosti.

Sám K. Wachowski, který se pokusil tento názor blíže odůvodnit, uznává, že ještě r. 862 stál v čele Obodriců jejich »velký kníže« Dabomysl, který se i po roce 862 udržel při vládě. ¹²⁰ Svůj názor o úpadku velkoknížecí vlády u Obodriců ve druhé polovině 9. století a o rozdrobení velkého knížectví obodrického na několik knížectví, odpovídajících pravděpodobně starým kmenům, opírá Wachowski o jediný doklad. Je jím »Popis hradů a krajin na severní straně Dunaje«, známý v literatuře pod názvem »*Bavorský geograf*«, který hned v první větě uvádí o polabských Obodricích: »Isti sunt, qui propinquiores resident finibus Danaorum, quos vocant Nortabtrezi, ubi regio in qua sunt civitates L III, per duces suos partitae«. ¹²¹ Podle výkladu Wachowského mluví tu zmíněný pramen o »Obodricích, majících ve své zemi 53 hradů, nad kterými panují knížata«. ¹²² Slovem »regio« nazývá Bavorský geograf území kmene nebo kmenového svazu. Je zajímavé, že u Veletů rozlišuje čtyři »regiones«, kdežto při Obodricích mluví toliko o jejich »regio« v celku. Wachowski soudí, že »v tomto případě jde za většinou západních dějepisců, kteří ve velkém knížectví obodrickém *nerozeznávali zvláštních kmenů*«. ¹²³ To by však mluvilo spíše proti thési Wachowského o rozdrobení velkého knížectví obodrického na několik knížectví *odpovídajících starým kmenům*.

Co jsou však oni »duces«, mezi něž bylo podle našeho pramene rozděleno oněch 53 hradů či hradových obcí (civitates) v zemi (regio) Obodriců? Nejde tu zajisté o velitele oněch hradů, resp. o náčelníky příslušných hradových obcí, jak by se snad na první pohled mohlo zdát, neboť slovem »dux« se v latinských pramenech všeobecně označují hlavy *vyšších* jednotek (kmenů, kmenových svazů, knížectví, států). Wachowski překládá slovo »duces« u Bavorského geografa »*knížata*«, s čímž třeba rovněž souhlasit. Přes to však nevidím v Bavorském geografu důkaz o úpadku ústřední vlády knížecí *ve druhé polovině 9. století*, neboť mám za to, že tento pramen — resp. jeho část, v níž se mluví o Obodricích a jiných Slovanech, sousedících přímo s říší franskou — pochází z doby *starší*.

¹¹⁸ K. Wachowski, op. cit., 110.

¹¹⁹ L. Niederle, Slov. star. III, 125.

¹²⁰ K. Wachowski, op. cit., 110.

¹²¹ Bavorský geograf, ed. B. Horák a D. Trávníček, Praha 1956, 2.

¹²² K. Wachowski, op. cit., 110.

¹²³ Tamtéž, pozn. 62.

Převážná část badatelů kladla tento dokument dosud do druhé poloviny 9. století, a to zpravidla krátce před r. 873. Již St. Zakrzewski, který podal dosud nejpodrobnější rozbor t. zv. Bavorského geografa, připustil, že tento soupis mohl vzniknout již v první polovině 9. století.¹²⁴ Ještě dále do minulosti šel E. Kucharski, který je přesvědčen, že informace, na jejichž základě byl soupis pořízen, patří do poslední čtvrti 8. století,¹²⁵ v čemž mu dává za pravdu V. Vaněček.¹²⁶ V německé literatuře byl nejnověji učiněn pokus o přesnější datování vzniku tohoto dokumentu, a to právě na základě jeho shora uvedeného textu o polabských Obodricích (Nortabtrezi). Již St. Zakrzewski upozornil na to, že tento text (Nortabtrezi, ubi regio, in qua sunt civitates L III, *per duces suos partitae*) připomíná doslov zmíněné už zprávy letopisů Fuldských k r. 844, v níž se praví: »Hludovicus Obodritos... bello perdomuit occiso rege eorum Gotzomiuzli terramque illorum et populum sibi divinitus subiugatum *per duces ordinavit*«. ¹²⁷ Nedávno se W. Fritze pokusil o důkaz, že obě místa se vztahují na týž dějinný stav, totiž na rozdělení velkého knížectví obodrického po pádu ústředního knížete Gostimysla r. 844 Ludvíkem Němcem na samostatná kmenová knížectví (Kleinstammbezirke), a že zpráva Bavorského geografa je přímo závislá na zmíněném textu Fuldských letopisů.¹²⁸ Fritze má za to, že vliv těchto letopisů je patrný i v terminologii Bavorského geografa (»*per duces ordinavit*« — »*per duces suos partitae*«). Z toho dále usuzuje, že rok 844 je *terminus post quem* vzniku Bavorského geografa, resp. jeho prvního oddílu, kdežto rok 862 je prý *terminus ante quem*, neboť k tomuto roku jmenují Fuldské letopisy znovu »velkého knížete« Obodriců Dabomysla, z čehož lze soudit, že ono rozdělení území Obodriců na samostatná knížectví z r. 844 (*ordinatio per duces*) nemělo dlouhého trvání.¹²⁹ Podle názoru W. Fritzeho zachycuje tedy Bavorský geograf ve svých údajích o Obodricích (Nortabtrezi) *přechodný stav*, v němž byla tato skupina polabských Slovanů r. 844 nebo krátce po této době.

Nepokládám však ani tento důkaz za přesvědčivý, neboť nelze vyloučit, že obdoba mezi oběma prameny je zcela náhodná. Není totiž nijak dokázáno, že Bavorský anonym znal zprávu Fuldských letopisů k r. 844 a že z ní přímo

¹²⁴ St. Zakrzewski, Opis grodów i terytoryów z północnej strony Dunaju czyli t. zw. Geograf bawarski, Lwów 1917, 10, 72.

¹²⁵ E. Kucharski, Polska w zapisce karolińskiej, zwanej niewłaściwie »Geografem bawarskim«, Pamiętnik IV. Zjazdu historyków polskich w Poznaniu, Lwów 1925, 3.

¹²⁶ V. Vaněček, Prvních tisíc let..., Praha 1949, 40.

¹²⁷ St. Zakrzewski, op. cit., 15.

¹²⁸ W. Fritze, Die Datierung des Geographus Bavarus und die Stammesverfassung der Abotriten (Zeitschrift für slavische Philologie XXI, 2, Heidelberg 1952, 326–342). Formální závislost obou textů uznává nejnověji i H. Lowmianski, O pochodzeniu Geografa bawarskiego (Roczniki historyczne XX, Poznań 1955, 44–45), podle něhož první redakce t. zv. Bavorského geografa vznikla »pod svěžím dojmem vítězství Ludvíka a jeho úpravy vnitřních poměrů u Obodriců«, t. j. r. 844.

¹²⁹ W. Fritze, op. cit., 340–341.

čerpal, resp. že obě zprávy měly nějaký společný pramen blízký královskému dvoru a říšské kanceláři, jak soudí W. Fritze podle terminologie oficiálních franských letopisů, užívajících prý pro slovanská knížata důsledně názvu »duces«.¹³⁰ Tento termín je však běžný, jak jsme viděli, i v jiných souvěkých pramenech a lze z něho sotva vyvozovat závislost jednoho pramene na druhém. Slovní shoda obou textů se omezuje ve skutečnosti jen na obrat »per duces«; všechno ostatní v nich je odlišné. Je také málo pravděpodobné, že by byl Bavorský geograf zachytil právě onen *přechodný* stav, který byl u Obodriců krátce po r. 844, kdy Ludvík Němec podnikl útok na jejich státní jednotu.

Domnívám se, že se v Bavorském geografu zrcadlí spíše stav svazu Obodriců z *období staršího*, t. j. z doby, než došlo k vytvoření jejich státní jednoty, representované na venek osobou ústředního knížete. Zmínění »duces«, mezi něž je rozděleno podle Bavorského geografa oněch 53 hradů či hradevých obcí (civitates) v zemi Obodriců, jsou po mém soudu *kmenová knížata* jednotlivých kmenů obodrických na přelomu 8. a 9. stol., t. j. před tím, než došlo k sjednocení těchto kmenů pod jedinou ústřední vládou »velkých knížat« obodrických, jakými byli Vlčan, Dražko, Slavomír, Čedrag a jejich nástupci. Při tom nikterak nevylučuji, že stopy těchto — dříve samostatných — kmenových knížectví obodrických se zachovaly nejen v době Karla Velikého, nýbrž i později. Moc kmenových knížat, pokud jejich rody zcela nezanikly, ještě delší dobu vždy ožívala, kdykoliv moc ústředního knížete upadala.

Nedostatek pramenů znemožňuje nám sice jasnější pohled na vývoj státního zřízení Obodriců v 2. polovině 9. století. Po vyloučení Bavorského geografa z okruhu pramenů, vztahujících se zcela nepochybně na tuto dobu, *není však jediného dokladu o definitivním zániku ústřední vlády knížecí u Obodriců v 2. polovině 9. století*, ani o tom, že by tento zánik nastal následkem převratů vnitřních, jak soudil Wachowski.¹³¹ Z pramenů naopak vyplývá, že vláda ústředních knížat obodrických byla od časů Ludvíka Němce (který v tom směru pokračoval v politice, zahájené již Ludvíkem Pobožným) soustavně podrývána *vnějšními* vojenskými zásahy se strany říše východofranské. Silná moc obodrických knížat začala být nepohodlná říši franské, jakmile se tato knížata počala odpoutávat od závislosti na ní. Proto zakročil Ludvík Němec r. 844 proti Gostimyslovi a po jeho pádu rozdělil jeho knížectví »per duces«. A když jeden z těchto knížat — snad Dabomysl, snad už jeho předchůdce — ústřední vládu obnovil, vystoupil r. 862 týž Ludvík proti Dabomyslovi jako proti »povstalcí«. Ale tentokrát již mnoho nepořídil. Dabomysl byl sice donucen dát králi rukojmí, ale *při vládě se udržel*. Ještě méně pak pořídil král Arnulf při výpravě proti Obodricům

¹³⁰ W. Fritze, op. cit., 340.

¹³¹ K. Wachowski, op. cit., 110.

r. 889, kdy se jen tak tak zachránil útekem. Všechno to svědčí spíše o *vzrůstající politické i vojenské moci ústředních knížat obodrických na sklonku 9. století* než o domnělém úpadku jejich vlády v této době. Také mírové poselství Obodriců králi Arnulfovi z r. 895 nasvědčuje po mém soudu tomu, že tu šlo o vyslance *již opět sjednoceného státu obodrického*, nikoliv o posly jednotlivých knížat kmenových. Nesmíme se dát mýlit tím, že prameny v té době nejmenují u Obodriců výslovně žádného knížete. To ještě není důkazem jeho neexistence. Franské a německé letopisy jistě raději seznamovaly své čtenáře se jmény slovanských knížat podrobených nebo padlých než vítězných. Dary, které přinesli Arnulfovi oni poslové Obodriců r. 895, jsou pak výmluvným dokladem toho, že obodrický stát nebyl tehdy ani v poměru poplatné závislosti na říši východofranské. Poslové nepřinášeli povinné »tributum«, nýbrž dobrovolná »munera«, aby si získali přízeň silnějšího souseda.

V pozadí těchto bojů o závislost či nezávislost Obodriců na říši franské, které podle svých dočasných výsledků přinášely dočasné oslabení či posílení moci ústředních knížat obodrických, tušíme také *vnitřní* boje o tuto moc. O tomto zápase ve 2. polovině 9. století nemáme však zpráv, jako vůbec nejsme zpraveni o tom, jak pokračovala třídní diferenciaci obodrické společnosti v té době. Ale ani zde nedostatek zpráv nemůže být důkazem toho, že se vývoj zastavil. Pokračující třídní diferenciaci a zápas mezi ústředními knížaty raně feudálních států se zbytky starých knížat kmenových i nově se vyšinuvšími velmoži o rozhodující moc ve státě je v této první fázi raného feudalismu, jak se zdá, všeobecným rysem nejen dějin států slovanských, nýbrž i jiných. Zápas ten nebyl skončen ve století 9., nýbrž pokračoval ještě v dalším věku, kdy skončil vítězstvím moci ústředních knížat státních. Proto nepřekvapuje, vidíme-li ve státě Obodriců ještě ve 2. polovině 10. století vedle obodrického knížete Mstislava zvláštního knížete Vagrů Želibora, stejně jako na př. ve státě českém v té době centrální moci pražských knížat rodu Přemyslova konkurovala silná moc libických knížat rodu Slavníkova ve východních Čechách. Ale tyto paralely přesahují již časový rámec této studie.

IV. Z Á V Ě R Y

Shrneme-li dosavadní vývody, dojdeme k závěru, že se *svaz kmenů obodrických*, doložený již v pramenech z 8. století, od sklonku tohoto století do konce 9. století přetvořil v *raně feudální stát západoslovanský* se všemi typickými znaky státu nejstaršího období raného feudalismu: se silnou vojenskou mocí *ústředního knížete*, jehož vláda nad sjednocenými kmeny se opírala především o dobře vycvičenou knížecí *družinu* (milites), jež byla jádrem, kolem něhož se seskupovalo lidové vojsko (exercitus) a která umožňovala ústřednímu knížeti nejen zdolat *vnitřní* odpor představitelů starého zřízení rodově kmenového (kmenových náčelníků i lidových shromáždění),

nýbrž i provozovat samostatnou politiku *zahraniční*; s poměrně značně pokročilou *diferenciací třídní*, při čemž privilegovaná třída raně feudální aristokracie (*primores, meliores, praestantiores*), opírající svou politickou moc o vlastnictví nejdůležitějšího výrobního prostředku období feudalismu — půdy, zmocnila se postupně rozhodování o obecně důležitých věcech kmenových a státních, zejména také o osobě ústředního knížete, který se stal tak nejvyšším reprezentantem této raně feudální šlechty a zároveň jejím nástrojem při potlačování odporu ostatního obyvatelstva; a konečně i s typickými občasnými *rozpory mezi knížetem a ostatní aristokracií*, která však *u celku* postupovala *společně* se svým knížetem, dělic se s ním o účast ve vládě nad ostatním obyvatelstvem i o užitky z této vlády.¹³²

Tento vývoj k feudálnímu a státnímu zřízení vyrůstal u Obodriců z vlastních domácích poměrů a — na rozdíl od některých jiných západoslovanských států, zejména moravského, českého a později polského — nebyl ve svých počátcích ovlivněn křesťanstvím a jeho ideologií. Do tohoto domácího vývoje zasahovaly ovšem i *vlivy cizí*, vnější, a to především vliv mohutného imperia franského, patrný už na sklonku 8. století. Projevil se jednak pozitivně: podporou domácího vývoje k třídní diferenciaci a feudální státnosti, jednak negativně: pokusy o rozbití státní jednoty obodrické. Za Karla Velikého i v prvních letech vlády Ludvíka Pobožného, kdy Obodrici a jejich ústřední knížata byli ještě spojenci říše franské, převažovaly ony vlivy pozitivní, za Ludvíka Němce počínají však již zcela zřejmé útoky na jednotu a celistvost státu obodrického.

Nedávno poukázal Zdeněk Nejedlý právem na to, že franská říše si nepodmaňovala národy jen cestou války, nýbrž měla k tomu i jiné prostředky, jimž odolávat bylo nejednou obtížnější než válečnému útoku, neboť ty si podrobovaly myslí lidí. První z těchto jiných zbraní byl *strach*, jež říše franská vyvolávala již samou svou existencí. Snad ještě více byla nebezpečná i tím, čím *lákala*, neboť to byla za Karlovců říše kvetoucí a bohatá. Co však neméně působilo, bylo nové *třídní* rozvrstvení společnosti ve franské říši, v níž tehdy nabyl feudalismus již zcela konkrétních forem a ustálil se v pevný hospodářský, sociální a politický systém, na jehož vrcholu stál král (císař), pod ním značně samostatní a hospodářsky nezávislí vasalové, a pod nimi další menší vasalové těchto vasalů. To pak velmi lákalo i jinde ty, kteří se sice také domohli nadřazeného postavení, ale zdaleka ne tak výhodného, jako měli franští velmoži.¹³³ »Přímo lavinovitě — praví Nejedlý — se proto šířil tento řád tam, kde pro to byly podmínky: kde bylo dosti půdy, kterou bylo lze dělit a vytvářet na ní panství, i kde nad jiné vyšinuté panstvo mělo již dosti síly zmocnit se takto půdy. Ale i tam, kde nebylo pro to ještě těchto podmínek, a kde proto tehdy ještě nezvítězil

¹³² Srov. H. Lowmianski, op. cit., 102.

¹³³ Zd. Nejedlý, Dějiny národa českého II, Praha 1955, 233–236.

feudalismus, jak tomu bylo právě u nás, kde udržující se rodové zřízení a jeho kolektivní hospodářství byly velmi na překážku tomuto systému vrchností a pro ně pracujících poddaných — i tam nepřešla tato vlna beze stop. Dávala odvahu i tamějším náčelníkům, ať rodu nebo kmene, směleji si osobovat rozličná práva nad jinými a i jinak pomáhala aspoň podkopávat a narušovat udržující se tu dosavadní řád.¹³⁴

Ze všech skupin západních Slovanů byli touto vlnou franského feudalismu *nejdříve* dotčeni právě *Obodrici*, kteří byli nejen přímými sousedy franské říše, nýbrž i jejími spojenci za Karla Velikého a Ludvíka Pobožného. Jejich knížata i velmoži poznali také nejlépe z vlastní zkušenosti výhody nového společenského řádu pro sebe, zejména když Karel dal Obodricům za jejich vojenské služby rozsáhlé kraje za Labem, odkud dal vystěhovati severní Sasy. I když tato »výsluha« (beneficium) nebyla trvalá, nezůstala jistě bez vlivu na vývoj *domácích* prvků feudálních. Ani u Obodriců by se ovšem feudalismus nemohl trvaleji zakořenit, kdyby pro to nebylo příznivých podmínek domácích. Staré zřízení rodově kmenové bylo u nich na sklonku 8. věku patrně již ve vyšším stupni rozkladu než u ostatních skupin polabských Slovanů, zejména Veletů a Srbů. Tím lze vysvětlit také poměrně rychlý vývoj k feudalismu u této skupiny slovanské, která snad *nejdříve* ze všech polabských Slovanů vytvořila raně feudální stát. Kromě výrobních poměrů v zemědělství, které se asi podstatně nijak nelišily od poměrů ostatních skupin polabsko-baltských, hrál tu patrně významnou úlohu při upevňování nového řádu i zahraniční obchod Obodriců s říší franskou i jejich zámořský obchod s Dány, o jehož významu svědčí útok dánského krále Godofrida na obodrický obchodní přístav Reric r. 808.

Ve svých hořejších výkladech o vývoji obodrické společnosti v 9. století omezil jsem se úmyslně jen na zprávy pramenů, které se vztahují přímo na toto období, nechtěje přenášet společenské instituce, doložené teprve pro dobu pozdější, do tohoto nejranějšího období feudalismu. Ale mnohé z později doložených atributů feudálního státu obodrického tkví svými kořeny nepochybně již v 9. století. Platí to především o soustavě *pracovních a služebních břemen*, jakými byly vedle povinností vojenské povinnost stavby hradů, cest a mostů, povinnost přijetí a pohoštění knížete, povinnost jeho dopravy a doprovodu a pod. *Procházka* v citované studii poukázal na to, že také u polabsko-baltských Slovanů vznik jednotlivých břemen ve prospěch představitele nově vznikajícího feudálního státu se datuje z doby, kdy v souvislosti s prohloubenou diferenciací společnosti se v plemenném zřízení počaly objevovat první raně feudální prvky.¹³⁵ Také základní *daň knížecí*, zvaná v pozdějších německých dokladech z poloviny 12. století »*vojvodnice*«, je jistě původu daleko staršího. Lze předpokládat, že Obodrici,

¹³⁴ Zd. Nejedlý, Dějiny národa českého II, Praha 1955, 236.

¹³⁵ Vl. Procházka, op. cit., 172.

z jejichž země zmíněné doklady pocházejí, dávali určité platy, původně asi naturální, svým knížatům již v době počátků obodrického státu, kdy ústřední kníže jako představitel nové třídy ovládl obyvatelstvo několika kmenových území a upevnil své postavení dosazením *donucovacího aparátu státního* (knížecí dvůr, družina, úřednictvo knížecích statků) a zavedením *soustavy nových břemen* podrobeného obyvatelstva (pracovní a služební povinnosti a daňová břemena).¹³⁸

Ze všech těchto důvodů soudím, že *vývoj obodrické společnosti a obodrického státu v 9. století nebyl opožděn za vývojem jiných skupin slovanských*. Vnitřní poměry společenské u Obodriců kolem poloviny 9. století se po mém soudu nijak podstatně nelišily na př. od poměrů moravského státu Mojžírova a Rastislavova před oficiálním přijetím křesťanství, přesto, že v nich byly jistě některé zvláštnosti, dané především geografickou polohou státu obodrického při moři a přímým sousedstvím s Franky a Dány. V první polovině 9. století měli Obodrici podle toho, co o nich víme z franských pramenů, dokonce určitý *náskok ve vývoji feudálního zřízení* proti ostatním západoslovanským skupinám. V druhé polovině 9. století počali však již tento náskok *ztrácet*. V té době vyrostl stát velkomoravský v mohutnou raně feudální říši, která si podrobovala postupně všechny slabší sousedy, dokonce i část polabských Srbů, kdežto knížectví obodrické zůstalo omezeno v podstatě na území, které k němu patřilo v době Karla Velikého. Příčinou toho byla podle mého soudu jednak blízkost říše franské (později německé), která nestrpěla silnějšího souseda, jednak silný antagonismus obodricko-veletský, který bylo lze překonat jen v dobách smrtelného ohrožení obou těchto skupin polabských Slovanů. Přes tyto nepříznivé okolnosti a obnovené útoky se strany německé říše v 10. století se *obodrický stát* nejen udržel, nýbrž setřásl na sklonku 10. věku německou nadvládu, s níž zničil i první počátky křesťanství. V 11. století se pak vyvíjel dále v silnou *feudální říši* pod vládou knížat Gotšalka, Kruta a Jindřicha, za střídavé podpory křesťanství a pohanství.

¹³⁸ Srov. Vl. Procházka, op. cit., 176 n. a literaturu tam citovanou.

Der Autor befaßt sich mit der Frage des Entstehens und der Entwicklung des Staates der an der Elbe ansässigen Obotriten im 9. Jahrhundert. Gegen die bisher vorwiegende Meinung, daß bei den Elbslawen der Staat erst im 10. oder 11. Jahrhundert entstanden sei und daß diese Slawen in der Frühentwicklung des Staatslebens bedeutend hinter den übrigen Slawen zurückgeblieben wären, weist der Autor auf Grund historischer Quellen aus der Karolingerzeit nach, daß die Macht der ersten historischen Obotritenfürsten (Vičan, Dražko) aus der Zeit Karls des Großen schon sehr der tatsächlichen Staatsgewalt nahekam. Aus der Zeit Ludwigs des Frommen besitzen wir schon Berichte sowohl über die Erblichkeit der Fürstenwürde in einem bestimmten Geschlecht (Dražko, Čedrag), als auch über den verhältnismäßig hohen Grad der Klassendifferenzierung der obotritischen Gesellschaft. Über der breiten Masse des gemeinen Volkes (vulgus) war eine dünne Schicht der Aristokratie (primores, meliores, praestantiores) und an der Spitze stand der Zentralfürst (princeps, dux, rex). Die Stammesaristokratie hatte zu dieser Zeit schon die seinerzeitigen politischen Funktionen des Volkes übernommen und auf ihren Wunsch schlichtete Kaiser Ludwig auch die Streitigkeiten um den Fürstenthron. Der nach dem abgesetzten Slavomir eingesetzte Obotritenfürst Čedrag erscheint schon nicht mehr als Repräsentant des gesamten freien Volkes, sondern nur seiner aristokratischen Spitze. Diese höhere Gesellschaftsschicht konzentrierte in ihren Händen die Macht über die übrige Masse des Volkes und wurde allmählich zur Gesellschaftsklasse der Frühfeudalen mit dem Fürsten an der Spitze. Die fortschreitende Festigung der Macht des Zentralfürsten ging allerdings nicht ohne zeitweilige Streitigkeiten und Kämpfe zwischen ihm und einem Teil der Stammesaristokratie vor sich, namentlich mit den Resten der alten Stammesfürsten, aber in grundsätzlichen Fragen ging der Adel in Übereinstimmung mit seinem Fürsten vor und nahm mit ihm an der Herrschaft über das übrige Volk teil. Die wirtschaftliche Basis dieser herrschenden Klasse und die Hauptstütze ihrer politischen Macht war das weitausgedehnte Grundeigentum, das mit Hilfe von abhängigen Menschen oder von Leibeigenen bestellt wurde.

Das Fürstentum der Obotriten wandelte sich so schon in der ersten Hälfte des 9. Jahrhunderts aus einem bloßen Stammesverband in einen Frühfeudalstaat um, mit einem Zentralfürsten an der Spitze, der sich auf ein gut ausgebildetes Gefolge stützte. Die Häuptlinge der einzelnen Obotritenstämme verschmolzen mit den Oberhäuptern der reichen und einflußreichen Geschlechter zu einer Gesellschaftsklasse der frühfeudalen Aristokratie. Diese herrschende Klasse trat im ganzen einheitlich gegen die beherrschte Klasse des übrigen Volkes auf, das fortschreitend seine einstigen politischen Rechte verlor und in eine wirtschaftliche Abhängigkeit von der herrschenden Klasse verfiel.

In diesen inneren staatsbildenden Feudalisierungsprozeß bei den Obotriten griff von außen her das Frankenreich ein. An der Wende des 8. und 9. Jahrhunderts förderte es das Anwachsen der Macht der obotritischen Zentralfürsten, weil es sie als Bundesgenossen gegen die Sachsen, Veleter und Dänen brauchte. Die allzugroße Macht der Obotritenfürsten wurde aber später den fränkischen Königen gefährlich (der Fall Slavomirs). Ludwig der Deutsche hat versucht, die Einheit des Obotritenstaates zu zerbrechen, doch konnte sich dieser Staat behaupten. Im 10. Jahrhundert überdauerte er sowohl die inneren Krisen als auch die Angriffe von außen und im 11. Jahrhundert war er zu einem mächtigen frühfeudalen Reich angewachsen unter zeitweiliger Unterstützung des Christentums (Gottschalk und sein Sohn Heinrich), aber auch des Heidentums (Krut).